

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
KLASIKINĖS FILOLOGIJOS KATEDRA

Lukas Bieliauskas
Polifoniškumas Persijaus pirmoje satyroje
Magistro darbas

Darbo vadovas doc. dr. Mantas Adomėnas

Vilnius, 2024

Turinys

Įžanga.....	2
Įvadas.....	4
1. Persijaus sunkumas.....	4
2. Polifoniškumo užuomazgos	8
2.1. Balsai satyros įžangoje (eil. 1–12)	8
2. 2. Debatų pradžia (eil. 13–44).....	12
3. Antrojo balso savybės	15
3. 1. Persijus mėgdžioja.....	15
3. 2. Glotnios eilės	17
4. Ironija pašnekovo žodžiuose	20
Vertimas.....	23
Komentaras	31
Išvados	51
Bibliografija.....	52
Santrauka	54
Summary.....	54

Ižanga

Aulus Persijus Flakas (*Aulus Persius Flaccus*, 34–62 m.) buvo romėnų poetas, klestėjęs valdant imperatoriui Neronui. Iš jo kūrybos išliko prologo ir šešių satyrų rinkinys, kuriame vyrauja dorovės bei filosofijos temos. Anot *Vita Persi*, jis palaikė glaudžius santykius su stoikais ir pats uoliai studijavo stoicizmą. Po jo mirties išleistos satyros netruko sužavėti skaitytojus. Persijus įsirašo į romėnų satyros tradiciją kaip Lucilijaus ir Horacijaus įpėdinis bei vėliau gyvenusio Juvenalio pirmtakas.

Savo kūrybos ypatybes Persijus grindžia rašydamas rinkinio prologą ir programinę pirmąją satyrą. Prologe jis save pažymi kaip atsiskyrėlį, kuris atsisako tradicinių poetinio įkvėpimo vaizdinių ir tik dalinai priklauso poetų (dainių) bendruomenei. Sekdamas Horacijaus pavyzdžiu (*Hor. Sat. 2. 1*), Persijus irgi sukuria programinę satyrą. Joje satyrikas užima poziciją, kuri atitolina jį nuo tuometinės įprastos literatūrinės praktikos. I satyra yra Persijaus ir anoniminio pokalbininko pašnekesys. Persijus rėžia aštrią kritiką helenizuojantiems ir „švelnų“ stilių praktikuojantiems poetams. Pokalbininkas gina esamą poezijos madą ir išreiškia nepalankumą satyros žanrui. Kaip ir kitose Persijaus satyrose, tekste yra nemažai šiurkščių vaizdinių ir stebinančių metaforų, jam būdingas glaustas ir kontrastingas stilius – visa tai leido Persijui pelnyti ryškia poziciją lotynų raštijos istorijoje. Išsamiau ryškiausias Persijaus poetikos savybes aptarsime vertimo įvade.

Magistrinio darbo **tema** – polifoniškumas Persijaus I satyroje ir jo poetinė išraiška. Ypatingų sunkumų kelia balsų paskirstymas šiame tekste. Visų pirma, kalbėtojai yra neapibrėžti – bevardžiai, jie gali būti nurodomi asmeniniu arba neapibrėžiamuoju įvardžiu (eil. 21 *tun*; eil. 44 *quisquis*) arba aptakiu daiktavardžiu (be pašnekovo dar yra publika (eil. 63 *Quis populi sermo est?* – „Ką sako publika?“), kuri kalba eil. 65–68.). Antra, pasitaiko, kad jie tekste netikėtai atsiranda be kvietimo įsitraukti (pvz., eil. 2) arba nukreipia temą (pvz., eil. 92 vėl grįžta prie poezijos temos). Trečia, sunku kartais atskirti, kur Persijus tiesiog stilizuodamas mėgdžioja pašnekovą, kur tai yra paties pašnekovo žodžiai. Nemažai tiesioginės kalbos skyrybos priklauso nuo leidėjų, kurie savo nuožiūra skirtingai dėlioja jos atvejus tekste. Vis dėlto paskutiniuose Persijaus satyrų leidimuose jie suvienodėjo (Nikitinski 2002, Kissel 2007) ir mes jų skirstymu remsimės, tačiau negalima teigti, kad jų siūlomas variantas yra galutinis (plg. Braund 2004 leidimą, kur eil. 63 ir 99–102 skirstomos kitaip). **Darbo objektas** – I satyros polifoniškumo poetikos savybės ir jų pasireiškimo poveikis skirtingų kalbėtojų balsuose.

Šio darbo **tikslas** – parodyti, kaip Persijus I satyros tekste žymi balsų skirtį ir kokiomis priemonėmis išlaiko ją, taip pat atskleisti, kokių keblumų polifoniškumo poetika kelia skaitytojui. Darbo **uždaviniai**: 1) parengti lietuvišką satyros vertimą ir jos supratimui reikalingus komentarus, kad būtų galima atlikti analizę laikantis vieningos teksto interpretacijos; 2) išsamiai aptarti satyros pirmosios dalies polifoniškumą ir šitai išskirti svarbiausius jo principus; 3) išnagrinėti, kaip tie principai kartojasi

likusiame tekste ir kokios poetinės ar retorinės priemonės tam pasitelkiamos. Patogumo dėlei tyrimą struktūruosime atsižvelgdami į dvi satyros dialogo ašis – Persijaus balsą ir pašnekovo balsą. Darbe taikoma filologinė prieiga prie teksto, pasitelkiami hermeneutinis ir atidžiojo skaitymo metodai.

Temos ir kūrinio **aktualumas**: pastaruoju metu Persijaus satyros tapo ne vieno tyrimo objektu. Oscar Goldman (Goldman 2022) savo disertacijoje analizuoja dialogo ir pseudo-dialogiškų struktūrų Lucilijaus, Horacijaus, Persijaus ir Juvenalio satyrose konstrukciją ir funkciją. Charlotte Tournier (Tournier 2020) disertacijoje nagrinėja pokalbio reikšmę žodžio laisvei Persijaus satyrose ir Lukano *Pilietiniame kare*. Mes remiamės Kenneth J. Reckford veikalu (Reckford 2009), kur naudojamosi T. S. Elioto poemos *The Waste Land* analogija, kur staiga įvedami balsai ir scenos, konfliktuojantys stiliaus lygmenys. Kad įvertintų Persijaus satyrų tam tikra prasmę modernistinį turinį ir stilių, Reckford atsispiria nuo Elioto asmeninės, socialinės ir kultūrinės fragmentacijos išraiškų skirtingais balsais. Jis neatliko išsamios I satyros balsų stilistinės analizės, todėl siekiame šią spragą užpildyti.

Taip pat pateikiame lietuvišką Persijaus I satyros vertimą, siekdami padaryti poetą labiau žinomą ir prieinamą. Norime ir paskatinti susidomėjimą satyros žanru ir jos vertimais: kol kas išversta yra keletas Horacijaus ir truputį daugiau Juvenalio satyrų, tačiau lietuviškai neturime nė vieno satyriko visiškai išversto. Vertėme satyros tekstą iš W. Kissel 2007 leidimo. Stengėmės įvade ir vertimo komentaruose tos pačios informacijos nekartoti, todėl gali pasirodyti, kad komentaruose kai kurios teksto vietos menkai arba visai neapertos.

Darbą sudaro įžanga, keturios dėstymo dalys, I satyros vertimas, jos komentarai, darbo išvados bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Įvadas

1. Persijaus sunkumas

Pripažįstama, jog Persijus įeina į sudėtingiausių pagoniškos romėnų literatūros autorių gretas (Knoche 1975, 132). Daniel M. Hooley nevengia jam skirti kategoriško vertinimo: įprasta jį laikyti mažiausiai patraukliu ir mažiausiai svarbiu iš romėnų satyrų; Persijus yra sunkiausiai skaitomas lotynų poetas (Hooley 1984, 81). Kita vertus, Antikoje jis buvo užsitarnavęs skaitytojų palankumą – pasak Persijaus *Vita*, Lukanas tiek žavėjosi Persijaus kūryba, jog laikė ją tikra poezija, o savąją juokais (*Vita*, V). Kvintilijanas pripažino, kad su satyrų knyga Persijus pagrįstai pelnė nemažą šlovę (Quint. *Inst.* 10. 1. 94); Marcialio manymu, glaustas Persijus sulaukia daugiau dėmesio negu poetas Marsas su ilgu epu (Mart. 4. 29. 7–8). Remiantis išlikusiais duomenimis, VI a. graikų rašytojas Jonas Lidietis pirmasis nusiskundė Persijaus miglotu stiliumi (Lydus, *Mag.* 1. 41), kuris garsina poetą iki šių dienų.¹ Persijaus laikų romėnai gebėjo atpažinti ir tinkamai įvertinti jo poezijos lingvistinį, literatūrinį ir kultūrinį turinį, kuris vėlesnei, ypač dabarties, publikai pasirodo uždengtas miglos šydo. Vis dėlto bent iš dalies tą nulėmė ir poeto kūrybinis savitumas. Galimas daiktas, jog tai buvo sąmoningas sprendimas. Persijaus *Vita* faktas, jog poetas rašė eiles lėtai ir retai (*Vita*, VIII), gali liudyti pastangas siekti būtent tokios stiliaus išraiškos.

Šiame skyriuje aptarsime Persijaus sunkumo ištakas. Nagrinėsime leksinį lygmenį, atkreipdami dėmesį į retesnių Persijaus pasirinktų žodžių vartojimo atvejus. Paskui pereisime prie semantinio lygmens ir apžvelgsime, kaip jis vartoja sinonimus. Daugiausia dėmesio skirsime aptirti ypatingą Persijaus poezijos stilistinę priemonę – *iunctura acris*. Prie to dar pridėsime kelis pastebėjimus apie gramatiką, minties eigą ir vaizdinius. Visa tai pasitaiko pirmojo balso – satyriko Persijaus kalboje ir charakterizuoja jį. Be abejo, negalima teigti, kad tik šis balsas pasižymi sunkumu; tiesiog jis užima didžiąją dalį teksto, todėl jo stiliui reikalinga struktūruota apžvalga.

Persijaus žodynas gali kelti iššūkių nepatyrusiam skaitytojui. I satyros tekste pasitaiko sudėtingesnių atvejų – pirmąkart ar ypač retai lotynų raštijoje aptinkamų žodžių, originalių darinių, grecizmų bei archaizmų. Pavyzdžiui, eil. 14 *praelargus* – „pripildytas, turintis kažko daug“ pavartotas pirmą sykį šioje satyroje, vėliau aptiktas Juvenko *Evangelijose* (Juvenc. 3. 754). Eil. 29 *cirratorum* – „garbanotų (mokinių)“ pirmiausia pavartojamas Persijaus (išvestine „mokinių“ reikšme) ir Petronijaus tekstuose (pirmine reikšme, Petron. *Sat.* 58. 2). Eil. 32 *hyacinthina* – „hiacinto spalvos“, epitetas aptiktas anksčiau tik Catull. 61. 93 ir daugiau nepasitaiko klasikinėje lotynų literatūroje. Eil. 33 *rancidulum* – „bjaurus“, deminutyvas vėliau pavartojamas tik Mart. 7. 34. 7 ir Juv. 11. 135. Eil. 62 forma *occipiti* (iš

¹ Helgus Nikitinski į savo Persijaus satyrų leidimą įtraukė nemažai XIV–XX a. nuomonių apie poetą, kur pasitaiko kritikos dėl miglotumo ir kt. jo poezijos savybių (Nikitinski 2002, 285–352). Persijaus tamsumui M. K. Sarbievijus skyrė nedidelę LXVIII epigramą.

occiput; įprastesnio *occipitium* forma netilptų hegzametro struktūroje) pavartojama pirmąsyk ir vėliau perimama tik tai Auzonijaus (Aus. *Epigr.* 33. 8). Grecizmą *plasma* (eil. 17, „moduliacija“) pirmasis pavartoja Persijus, paskui jį ta pačia reikšme perima Kvintilijanas (Quint. *Inst.* 1. 8, 2).

Persijus praplečia žodžių reikšmių ribas, laikydamas dalinius sinonimus visiškais. Sinonimiją sąlygoja kokia nors bendra reikšmė; jai esant, žodžiui galima suteikti naują reikšmę, kurią paprastai turi jo sinonimas. Nurodysime visų pirma apytiksles bendros reikšmės ribas, paskui aptarsime, kokią naują kokybę, jei tokia yra, tekstui sukuria išplėsta žodžio prasmė (dėl tokių sinonimų vartojimo atvejų Persijaus I satyroje žr. sąrašą Harvey 1981, 30 ir jo *comm. ad loc.*). Pavyzdžiui, eil. 5 būdvardis *turbida* atstoja *iniqua*.² Siejant su toliau einančia svarstyklių metafora, Roma yra „netekusi pusiausvyros“, bet ir „nerami, audringa“ – suprantama, jog svarstyklės pastoviai keičia rodmenis, nors vis mėginama pasverti tą patį dalyką – geros literatūros vertę. Eil. 13 *liber* pakeičia įprastesnį *solutus*.³ kažkas kuria literatūrą *pede liber* – „laisvas nuo metrą sudarančių pėdų“, t. y. proza, kuri paprastai įvardijama junginiu *oratio soluta* (pvz., Varro, *Ling.* 6. 11, Cic. *Brut.* 8. 32, plg. Ov. *Tr.* 4. 10. 24, *verba soluta modis* – „žodžius, nevaržomus metro“). Eil. 18 *mobile* vartojamas vietoj *molle*.⁴ Gerklė yra „mikli, greita“, o skaitymo pratimai dar ir padaro ją (tiksliau, balso stygas) „minkštą, lanksčią“, kad būtų lengviau ir greičiau atlikti moduliacijas. Eil. 21 *scalpuntur* reiškia „kutenamos, katuliuojamos“, remiantis veiksmažodžio *scabere* analogija (Sen. *Ep.* 75. 7, *Quid aures meas scabis? quid oblectas?* – „kodėl man kuteni ausis? Kodėl linksmini?“). Abu veiksmažodžiai gali reikšti „kasyti“.⁵ Be to, *scalpere* paprastai reiškia stipresnius veiksmus („raižyti, pjaustinėti“) negu *scabere* – kasymą ar grandymą. Galbūt tuo norima pabrėžti ne paviršinį, o giluminį malonių eilių (eil. 20 *carmina*) poveikį klausytojams (eil. 21 *intrans*, „įsiskverbia“; intima, „vidujausios dalys“). Eil. 22 *colligis* pakeičia *componis* („kuri, rašai“); abiem žodžiams bendra reikšmė – „surinkti, sukaupti“.⁶ Papildoma literatūros kaip maisto metafora (eil. 22 *escas*), nes klausytojų ausis pamaloninanti poezija yra „sudedama, sudaroma“ kaip koks patiekalas. Eil. 33 *rancidulum* atstoja *putidum*: abu reiškia „dvokiantis, pašvinkęs“.⁷ Epitetas *putidus* vartojamas retorikoje teigiant, jog kažkas prieštarauja geram skoniui savo pernelyg dideliu įmantrumu, nenatūralumu (pvz., Cic. *Brut.* 284). Eil. 48 *recuso* perima reikšmę „neigiu“ iš dalinio sinonimo *nego*. Abiem veiksmažodžiams bendra reikšmė – „nesutikti, atsisakyti kažką daryti“.⁸ Praplėsta *recusare* reikšmė leidžia manyti, kad Persijus ne tik neigia priešingą nuomonę, bet jai ir prieštarauja, priešinasi. Eil. 57 *propenso* (*propensus*, „nukaręs“) iš dalinio sinonimo *proclivis* (abu gali reikšti žemyn nukreiptą tęsimąsi)⁹ gauna reikšmę „nuožulnus“ – tai dera ir su veiksmažodžiu *extet* toje pačioje eilutėje. Pavyzdžių šiam reiškiniui I satyroje galima surasti ir daugiau.

² OLD, s. v. *turbidus*, 5b, „sutrikusios sprendimo galios; s. v. *iniquus*, 5, „nelinkęs mąstyti teisingai“.

³ OLD, s. v. *liber*, 10, „galintis laisvai judėti, nevaržomas“; s. v. *solutus*, 1, „nesukaustytas, nesurakintas“.

⁴ OLD, s. v. *mobilis*, 5, „nepastovus, permainingas“; s. v. *mollis*, 12, „lengvai paveikiamas, jautrus“.

⁵ OLD, s. v. *scalpo*, 1b; s. v. *scabo*, 1.

⁶ OLD, s. v. *colligo*¹, 1; s. v. *compono*, 2.

⁷ OLD, s. v. *rancidulus*; s. v. *putidus*, 1b.

⁸ OLD, s. v. *recuso*, 2; s. v. *nego*, 4.

⁹ OLD, s. v. *propensus*, 1; s. v. *proclivis*, 1.

Kaip matoma, Persijus šia strategija įprastus žodžius pakeičia kitais, didindamas išraiškos įvairovę ir dažnai pridėdamas tekstui prasmės.

Ypatingas žodžių vartojimo būdas Persijaus poezijoje yra vadinamoji *iunctura acris*, „aštri jungtis“, arba „šiurkštus žodžių išdėstymas“. Pavyzdžiui, frazė eil. 18 *patranti... ocello* – paž. „sueitį užbaigiančia akele“, skamba neskoningai, grubiai ir sukuria sunkiai įsivaizduojamą vaizdinį. Keista sueities veiksmą priskirti akiai, nes lytinį aktą veikiau atlieka jos savininkas – žmogus. Šita frazė tekste taikoma poezijos skaitovui, kuris gali pretenduoti nebent į orgazmui prilygstantį estetinį pasitenkinimą. Šiam ir kitiems aštriems, netikėtiems junginiams įvardinti vartojama frazė *iunctura acris* paimta iš Persijaus V satyros, kur jo stiliui priskiriamas uolus kasdienės romėnų šnekos imitavimas ir tokių junginių išmanymas (Pers. 5. 14, *verba togae sequeris iunctura callidus acris* – „seki togos žodžiais ir išmanai aštrią jungtį“). Šis terminas apima išraiškos jėgą, sukuriama savita žodžių tvarka, ir tai, kaip interpretuojamas termino epitetas *acris*. Scholijose frazė *iunctura callidus acris* interpretuojama šitaip: Persijus geba aiškiai ir gerai parinktais žodžiais dėstyti filosofinį mokymą, sergančių (moraliai) ligas išnaikinti, satyrišku sąmoju (druska, *sale*) ydingųjų nusižengimus parodyti bei tinkamai eiliuoti (*schol. ad. Pers. 5. 14*). O. Jahn aiškindamas epitetą *acris* teigia, jog tokia jungtis yra kruopščiai parengta ir turi ypatingos reikšmės kalbos prasmei bei aiškumui (Jahn 1843, 183). C. Dessen *iunctura acris* apibūdina kaip savitą metaforų vartojimą, kur sujungus gana skirtingas idėjas šokiruotas skaitytojas atranda naujas prasmės perspektyvas (Dessen 1968, VII–VIII). Anot H. Nikitinski, šis sumanus, proto aštrumo reikalaujantis išdėstymas sukuria stiprias prasmes. Jis priešpriešinamas I satyros lygios marmuro siūlės metaforai (*per leve/... iunctura*, eil. 64–65; žr. komentarą) ir tuometinės poezijos eilių sklandumui (*iunctura*, eil. 92), kuriais įvardijamas tuometinių poetų siekis pamaloninti ausis, užuot siekus išgauti tikslią ir taiklią prasmę. Pasitelkdamas *iuncturas acres* Persijus priešinasi beskonei ir pernelyg „glotniai“ blogų poetų kūrybai, kur dideli dalykai (*res grandes*, eil. 68) pasakojami stokojant prasmės aštrumo (Nikitinski 2002, 203–204).

Persijus kurdamas minėtą V satyros frazę veikiausiai turėjo omeny Horacijaus *Poezijos meną* (Hor. *Ars P.* 47–48, *dixeris egregie, notum si callida verbum / reddiderit iunctura novum* – „puikiai pasisakysi, jei žinomą žodį sumani jungtis pavers nauju“). Horacijui rūpi atgaivinti nusistovėjusius ir žinomus žodžius, juos išmoningai vartojant.¹⁰ Persijus jiems suteikia gyvybingumo šiurkščiais junginiais, ne tik pamalonindamas, bet ir nustebindamas ir trikdydamas skaitytoją. Galima teigti, kad šiuo atžvilgiu jis atitolsta nuo poezijai įprastų „saldumo“ arba „malonumo“ reikalavimų, kurie paprastai eina kartu su tikslu pamokyti, didaktiškumu. Lotynų literatūroje didaktinės poezijos „saldumo“ poreikį buvo išsakęs Lukrecijus, sukurdamas karčios vaistų taurės su medumi pateptu pakraščiu analogiją (Lucr. 1. 935–50).

¹⁰ Palyginimui keletas Horacijaus sumanių junginių iš odžių: Hor. *Carm.* 1. 2. 19–20, *u-/ xorius amnis* – „per daug žmonai (Ilijai) atsidavęs upės dievas (Tiberis)“; 1. 5. 5, *simplex munditiis* – „skoningai paprasta“; 1. 11. 8, *carpe diem* – „skink dieną“; 3. 11. 35, *splendide mendax* – „kilniai apgaulinga“.

Horacijus skatino poetus derinti malonumą su nauda (Hor. *Ars P.* 343–344). Šį siekį jis perkėlė į savo *Satyras*, apibūdindamas jas kaip tiesos sakymą besijuokiant (Hor. *Sat.* 1. 1. 25–26)¹¹. Pastebėta, kad jo satyros yra didaktiškos (Bartsch 2015, 141). Persijus, nukrypdamas nuo šio standarto, seka stoicizmo didaktika, kurioje malonumas nėra nei tikslas, nei esmė – pirmenybė teikiama mokymui (Freudenburg 2001, 176). Tą patvirtina ir faktas, jog Persijaus V satyroje būtent stoikas Kornutas įvardija *iunctura acris* kaip poeto stiliaus bruožą.

R. A. Harvey išskiria tris dažniausius *iunctura acris* tipus (Harvey 1981, 130), dviems iš jų galima surasti nemažai I satyros pavyzdžių. Pirmojo tipo junginiai būna tiesioginės ir perkeltinės reikšmės (paprastai metonimijos) kombinacija. Pavyzdžiui, eil. 11 *sapimus patruos* – paž. „kvepiame dėdėmis“, t. y. esame į juos panašūs, mėgdžiojame jiems būdingą griežtumą ir niūrumą savo išore, taip pat galimai ir išmintimi bei nuovoka, turint omeny bendrašaknį žodį *sapientia* (Villeneuve 1918, 23). Eil. 22 *colligis escas* – paž. „rašai gardumynus“, ruoši žodines pagundas – malonias eiles, viliojančias ir džiuginančias švelnias auseles. Eil. 42 *os populi meruisse* – paž. „pelnyti žmonių lūpas“, t. y. užsitarnauti ilgalaikę literatūrinę šlovę. Eil. 106 *nec demorsos sapit ungues* – paž. „neatsiduoda nugrauztais nagais“ – metafora taip apibūdina kūrinius, kurie neliudija autoriaus gilaus ir ilgo mąstymo, jo pastangų surasti tinkamą žodį ar taikliausiai išreikšti mintį, jo nepailstamo siekio išbaigti ir išstobulinti kūrinį.

Kitas tipas – epiteto perkėlimo (enalogės) atvejis. Antai eil. 33 *balba de nare* – paž. „per grebluojančią nosį“, t. y. skaitovui grebluojant per burną ir sniaukrojant per nosį. Eil. 50–51 *Ilias... / ebria* – paž. „apgirtusi *Ilijada*“, epitetą perkeliama nuo jos vertėjo Atijaus (*Atti*). *Ebria* siejasi su toliau einančiu žodžiu *veratro*; frazės *ebria veratro* („apgirtusi nuo čemerio“) prasmės visumą dera šičia išskleisti. Atijus, sprendžiant iš jo *Ilijados* vertimo pavyzdžio (žr. *comm ad loc.*), pasižymėjo pernelyg dideliu kruopštumu ir poetinio įkvėpimo stoka. H. Nikitinski atkreipia dėmesį, jog čemerys buvo naudojamas gydyti pamišimą – t. y. nuo to, kas iš tikrųjų padaro poetus dieviškais dainiais. Kadangi Atijus rašė sausai ir nuobodžiai, be jokio kūrybinio šėlo pėdsako, čemerys, kurio dar viena paskirtis – didinti proto aštrumą, privalėjo jo trūkumus kaip tik paryškinti – net padvigubinti. Frazė tampa oksimoronu, nes apsvaigti nuo čemerio reiškia visiškai išblavinti protą. Vertime atsiskleidžia ne vertėjo talentas, o čemerys – ši *Ilijada* yra sausa, neraiški, be polėkio (Nikitinski 2002 *ad loc.*). Eil. 64–65 *severos / ... ungues* – paž. „griežtus nagus“; epitetą perkeliama nuo marmuro apdirbėjo, kuris nagu braukdamas tikrina, ar marmuro dalys glaudžiai sujungtos.

Kai kurie kiti stebinantys junginiai atrodo pakankamai šiurkštūs ar neįprasti, jog galima juos vadinti *iuncturae acres*. Pavyzdžiui, eil. 47 *cornea fibra* – paž. „raginiai viduriai“; būdvardį *cornea* Persijus pritaiko ne fiziniam, kaip įprastai, o dvasiniam nejautrumui, užuot pasitelkęs nusistovėjusius epitetus *ferreus*, „geležinis“ (pvz., Tib. 1. 2. 65) arba *durus*, „kietas“ (pvz., Ov. *Met.* 5. 451). Metaforiškai

¹¹ Horacijaus mintį Persijus perfrazuoja I satyroje (1. 116), kalbėdamas apie satyriko išraiškos laisvę.

ši žodį Persijus vartoja pirmas ir galbūt vienintelis (Sidonijus, atrodo, pritaiko epitetą nusakyti necivilizuotam būdai, Sid. *Ep.* 4. 1). Jis taip pat pirmas žodžiu *fibra* įvardija žmogaus jausmų buveinę (plg. eil. 25 *iecore*). Tam tikri sinonimų vartojimo atvejai sudaro keistus vaizdinius. Antai eil. 65 *effundat... ungues* – paž. „išlieja nagus“, t. y. leidžia jiems glotniu paviršiumi praslysti, „praplaukti“ (kaip švelniu kaklu slysta plaukai; *per levia colla fluentes*, Prop. 2. 3. 11); arba net agresyviai nusviedžia, kaip arklys konsulą (*equus... consulem... effudit*; Liv. 22. 3. 11) – poezija tokia glotni, jog atgraso nuo noro pasakyti bet kokį kritišką žodį. Eil. 85–86 *rasis / ... antithetis* – paž. „nuskustomis antitezėmis“, t. y. nugludintomis, išbaigtomis antitezėmis Pedijus apsvarsto kaltinimus, užuot tinkamai gynęsis.

Galima įvardyti dar tris skaitymą sunkinančias Persijaus poezijos savybes, Viena jų – pertraukta, šokinėjanti minties eiga. Pavyzdžiui, I satyros eil. 69–75 kalbama apie poezijos nuosmukį, tada eil. 76–91 padaroma digresija apie retoriką, paskui nuo eil. 92 vėl grįžtama prie poezijos. Kartais iššūkių kelia gramatika: eil. 90 *verum nec nocte paratum* yra vidinis akuzatyvas, valdomas veiksmazodžio eil. 91 *plorabit*; Persijus jį konstruoja su dalyviu ir prieveiksmiu (*nocte paratum*) vietoj antro būdvardžio, kuris būtų tokios pat gramatinės formos kaip pirmasis (*verum*). Nėra, pvz., aišku, kieno veiksmus nurodo veiksmazodžiai (dauguma komentatorių eil. 69–71 interpretuoja, jog mokiniai yra pratę (*solitos*) kurti graikiškus eilėraštkus ir nėra įgudę (*artifices*) nei aprašyti giraitę, nei pašlovinti turtingą kaimą; H. Nikitinski aiškina, kad paskutinių dviejų dalykų nemoka ne vaikai, o tie, kurie juos moko („mes mokome“, *docemus*, nors nesame įgudę, *artifices*; Nikitinski 2002 *ad loc.*). Taip pat sklandžią skaitymo eigą pertraukia seksualiniai vaizdiniai, kurie netikėtai įterpiami ir sutrikdo vientisą kurios nors satyros dalies toną. Antai eil. 19–21 estetiš malonumas prilyginamas seksualiniam pasitenkinimui; jeigu sekama scholijų paaiškinimais, vietoj virpančių romėnų galima įsivaizduoti virpančias varpas (žr. komentarą). O eil. 87, bekalbėdamas apie retorikos nuosmukį ir jos įmantrias demonstracijas teisme, Persijus sugeba neišmanantį klausytoją (arba teisėją) sutapatinti su pasyviuoju *pathicus*: *an, Romule, ceues*, „ar, Romulai, judini užpakalį?“.

2. Polifoniškumo užuomazgos

2.1. Balsai satyros įžangoje (eil. 1–12)

Į pirmąsias satyros eilutes įtraukiamas dialogas, kuriam būdinga antilabė – trumpų replikų seka, kai (draminio) dialogo eilutė padalijama dviems ar daugiau skirtingų pašnekovų. Ji išjudina dialogą bei prislopina jo didingumą. Antilabė tinka scenoms, kur pakartotinai siekiama pokalbyje pranokti, atremti

kito veikėjo poziciją ar išgauti iš jo informaciją.¹² Šios satyros pradžios antilabė yra klausimo ir atsakymo formos. Galima teigti, jog dialogą sąlygojo antrojo pašnekovo smalsumas. Apskritai tai atrodo kaip efektyvesnė priemonė įvesti tolesnėse eilutėse plėtojamą satyriko skaitomumo ir publikos nepalankaus vertinimo grėsmės motyvą (eil. 4–7). Menkesnį išpūdį padarytų Persijaus vieniši svarstymai ar nuogaštavimai.

Iškart po didingos eksklamacijos įvedamas antras kalbėtojas nenaudojant jokios tiesioginę kalbą anonsuojančios žymos:

O curas hominum, o quantum est in rebus inane!
'quis leget haec?' min tu istud ais? nemo hercule. 'nemo?'
uel duo uel nemo. 'turpe et miserabile!' quare? (Pers. 1. 1–3).

O žmonių rūpesčiai! O kiek bergždumo pasaulyje!

„Kas šitai skaitys?“, ar tu man tai sakai? Niekas, dievaži. „Niekas?“

Vienas arba du daugiausia. „Atgrasu ir apgailėtina.“ Kodėl?¹³

Galima pastebėti, jog antilabė yra simetriška: abiejose replikų eilutėse Persijus ir nežinomas pokalbininkas gauna tokį pat skaičių pėdų (Persijus – 3,5, pokalbininkas – 2,5). Abi eilutės turi beveik tokią pačią metrinę sandarą (išskyrus 4–ąją pėdą). Abi eilutės pradedamos nauja kito kalbėtojo replika, o užbaigiamos vieno žodžio apimties klausimais. Ir vienur, ir kitur vieno kalbėtojo repliką iš abiejų pusių uždaro kitam priklausančios dvi replikos. Oscar Goldman pastebi šių eilučių pokalbio chiastinę struktūrą, kurios centras – eil. 2 gale (Goldman 2022, 131). Iki jo kalba paeiliui pašnekovas, Persijus ir vėl pašnekovas; po jo – Persijus, pašnekovas ir vėl Persijus. Taigi, susidaro pusiausvyros ir lygybės išpūdis. Vis dėlto, nors pašnekovui skirta tiek pat hegzometro pėdų abiejose eilutėse, jų išdėstymas lemia jo laipsnišką išstūmimą. Eil. 2 įsiterpusį pašnekovą Persijus atsvėrė prabildamas po tritemimerinės cezūros ir toliau kalbėdamas po heftemimerinės, palikęs tik paskutinę hegzometro pėdą replikai. Eil. 3 jo atsakymas tęsiasi iki pentemimerinės cezūros, o toliau einančiai replikai netenka nė pusės hegzometro, nes eilutė užsibaigia Persijaus klausimu. Tuomet natūraliai prasideda Persijaus monologas.

Persijaus ir pašnekovo balsai kalba natūraliai – jie kaitaliojasi vienam atsispiriant nuo kito žodžių. Pavyzdžiui, Persijus savo atsakyme eil. 2 pasako žodį *nemo*, kurį dėlei aiškumo pašnekovas pakartoja paversdamas klausimu (*nemo?*). Persijus kitame atsakyme, eil. 3 tikslindamas ankstesnę mintį, vėl

¹² Rutherford 2012, 42. Antilabė kartais laikoma hemistichomitijos sinonimu, tačiau jos variantų būna daugiau – dialogo eilutė gali būti dalijama į daugiau negu dvi dalis ir apimti daugiau nei dviejų veikėjų žodžius. Nors paprastai tai yra terminas, nusakantis dramos dialogo formą, nematome priežasties netaikyti jo dialogams kituose literatūros žanruose. O. Goldman, savo disertacijoje nagrinėdamas dialogų Persijaus ir kitų poetų satyrose struktūrą bei funkciją, laikosi platesnio stichomitijos termino (Goldman 2022, 17).

¹³ Jei nenurodyta kitaip, visų citatų vertimas yra darbo autoriaus.

pavartoja tą patį *nemo*. Balsai skiriasi savo stilistinėmis bei prozodinėmis savybėmis. Persijaus kalba artimesnė kasdienei šnekai. Eil. 2 žodį *min* sudaro sutrumpinta įvardžio forma (*mi* vietoj *mihi*)¹⁴ ir apokopuota enklitinė dalelytė *–ne*. Papildomai pakartojamas įvardis *tu*, nors asmenį jau nurodo veiksmazodis *ais*. Apskritai galima justti, kad pabrėžiami kalboje įvardžiai – jie sustatomi paeiliui (*min tu istud*). Tačiau galbūt glaudžią asmeninių įvardžių poziciją galima laikyti mimetinės sintaksės atveju. Mimetinė sintaksė („žodžių paveikslas“ arba „metafora iš žodžių tvarkos“) – žodžių išdėstymo poezijoje reiškiny, kai sukuriamas paralelizmas tarp prasmės ir sintaksės, žodžių tvarkai imituojant nusakomą veiksmą. Viena iš jos išskirtų tipų – pabrėžti kokių nors būtybių artumą, fizinį ar emocinį (meilės arba draugystės), greta sudedant juos žyminčius žodžius. (Lateiner 1990, 214–215). Pavyzdžiui, Ovidijus šitaip pabrėžia savo ir sėdinčios šalia merginos, su kuria norėtų tapti pora, glaudumą: *Ov. Am. 3. 2. 5–6, tu cursus spectas, ego te; spectemus uterque / quod iuvat* – „tu stebi lenktynes, aš tave; stebėkim abu tai, kas malonu“. Tokiu atveju galima spėti, jog šalia sudėdamas įvardžius poeto siekia pabrėžti dialogo dalyvių artumą. Persijus taip pat padaro daugiau elizijų – jo atsakyme eil. 2 galima perskaityti dvi. Pašnekovas dviejų eilučių intervale tepadaro vieną eliziją ir tai gana atsargiai – iš dviejų paveiktų žodžių vienas baigiasi tuo pačiu garsu, kuriuo prasideda kitas (eil. 3 *turpe et*).

Apskritai elizijos pirmose satyros eilutėse krinta į akis ir tai tampa svarbi Persijaus, kaip satyros pasakotojo, balso savybė. Pradžioje skaitome iškilų dvigubą sušukimą (eil. 1, *O curas hominum, o quantum est in rebus inane!*), kurio dalis sulieja dvi elizijos, ir šitaip sugriaunamas eilutės didingumas. Ne per toli aptinkame ir vienintelę šioje satyroje eilutę su trimis elizijomis, dėl kurių pirmi jos skiemenys tampa grubūs (eil. 9, *tunc, cum ad canitiem et nostrum istud uiuere triste*). François Villeneuve apskaičiavimu, Persijaus satyrose viena elizija apytiksliai tenka dviem eilutėms. Šitai daugiau ar mažiau atitinka elizijų pasiskirstymą Vergilijaus poemose, tad tai yra vienas didžiausių dažnių lotynų poezijoje. Persijus šiuo atžvilgiu pranoksta Horacijų – pastarojo eilėse viena elizija tenka 3,5 eilutės. Iš viso rinkinio I satyra yra antroje vietoje pagal elizijų dažnumą – viena elizija tenka 1,5 eilutės. Tai galima pateisinti satyros žanro stilistiniais reikalavimais, kuriais siekiama priartėti prie šnekamosios kalbos – garsų elidavimas yra konceptualiai siejamas su ja (Goldman 2022, 26). Tačiau to nepakanka, nes, kaip jau minėta, Horacijus pasitenkino jų mažesniu dažniu. Persijaus I satyroje yra 23 eilutės, turinčios po dvi elizijas. Bendrai paėmus, visų jo satyrų apostrofose ir dialogų dalyse jų pastebima daugiau (Villeneuve 1918, LIV, LVI). Galima teigti, kad Persijus tikslingai vartoja elizijas, siekdamas suteikti tekstui pokalbio toną. Taip pat, nors tai paaiškėja tik apžvelgus tolesnę I satyros dalį, elizijos veikia kaip Persijaus ir pašnekovo balsų skiriamasis ženklas.¹⁵ Kaip matysime vėliau, tai bus ir priemonė identifikuoti balso poziciją glotnios ir šiurkščios poezijos debatų atžvilgiu.

¹⁴ Tolesnėse eilutėse nuosekliai vartojamas *mihi* (eil. 4, 47, 126; mėgdžiojant kitą asmenį eil. 55).

¹⁵ Horacijus elizijomis taip pat charakterizavo veikėjų balsus *Satyrose*. Pvz., K. Freudenburg, tirdamas *Sat. 2. 3* ir *Sat. 2. 4*, kuriose atitinkamai yra didžiausias ir mažiausias elizijų dažnis Horacijaus *Satyrose*, padarė išvadą, jog šitaip yra pažymimi

Numojęs ranka į publikos vertinimą, Persijus išsako paraginimą nesivyti jos palankumo, į kažką kreipdamasis antru asmeniu (eil. 5–7). Persijaus adresatas negali būti neseniai šnekėjęs antras pašnekovas, nes jis kaip tik veikiau atstovauja tai nepalankiai visuomenei, išreikšdamas jos požiūrį (*turpe et miserabile!*). Šis rūpestis galėjo kamuoti nebent patį Persijų, ketinantį rašyti satyras, kurių niekas neskaitys. H. Nikitinski mano, jog šiais žodžiais ne į pašnekovą kreipiamasi, o kalbama bendrai, beasmeniškai (Nikitinski 2002, 55, n. 4). Toks kreipimasis, atrodo, leidžia Persijui suformuluoti sau maksimą – *nec te quaesiveris extra*, iš pirmo žvilgsnio dviprasmišką posakį. Jeigu laikomasi jo antros interpretacijos (žr. komentarą eil. 7), paskatinimas skamba kaip tam tikras literatūros kūrėjui skirtas stoiškas γνῶθι σεαυτόν („pažink pats save“). Vėliau Persijus teisinasi negalįs nerašyti satyros, nes Romos visuomenė apščiau suteikia tam medžiagos. Jis pradeda ironiškai, kalbėdamas bendrai ir neatskirdamas savęs nuo tų (eil. 9 *nostrum*), į kuriuos taikys satyros strėles – vartoja daugiskaitos formas (eil. 10–11 *facimus... / ... sapimus*). Jis retoriškai vartoja *pluralis sociativus*, turėdamas mintyje save ir publiką. Vis dėlto netrukus atsiranda skirtis, nes toliau publikos prašoma atleisti (eil. 11 *ignoscite*) ir satyrikas tampa savarankišku asmeniu (eil. 11–12 *nolo / ... faciam... sum... cachinno*). Persijus kaip satyrikas yra pasiruošęs iš savo taško rodyti pirštu į tuos, kurių ydas jis nori atskleisti satyrišku sąmoju.

Trumpoje poemos įžangoje galima išskirti ir kitus Persijaus balso stilistinius bruožus. Jis monologą pradėjo elipse – klausime praleidžiamas bijojimą ar nerimavimą reiškiantis veiksmažodis (pvz., *vereris*), nuo kurio priklauso papildinio šalutinis sakinytis (eil. 4–5, *ne... / praetulerint?*). Elipsės pasitaiko ir eil. 8, kur nujaučiamos praleistos veiksmažodžio *esse* formos (*a, si fas dicere! sed fas*), bei eil. 11–12, kur nutylima tai, kas priklausytų nuo veiksmažodžio *nolo* (*nolo – / quid faciam?*). Suprantama, jog Persijus nenorėtų pašiepti, užgauti ir pasirodyti nepatogus. Leksiniu lygmeniu jis artėja prie kasdienės bei techninės kalbos. Eil. 12 *cachinno* („kvatoju“) vartojamas vietoj klasikinio *rideo* („juokiuosi“; Kenney 2012, 116). Eil. 5 *nugae* („niekučiai“) primena komedijos, ypač Plauto, stilių ir neiškilią lyrinę poeziją (pvz., Catull. 1. 4). Eil. 12 *splen* („blužnis“) priklauso techniniam žodynui ir niekur kitur poezijoje nėra aptinkamas. Tai atspindi – ir savo ruožtu pratęsia – satyrikų praktiką derinti žodžius iš nepoetinių registru ir skirtingų gyvenimo sričių. Galiausiai šioje teksto dalyje pastebimas pirmas *iuncturae acris* pavyzdys – eil. 11 *sapimus patruos* („kvepiame dėdėmis“).

Turint visa tai omenyje, savo pobūdžiu išsiskiria eil. 4 su trimis tikriniais vardažodžiais. Du iš jų yra graikiškos kilmės (*Polydamas, Troiades*); antrasis – *Troiades* – parašytas graikiška forma, kuri lotynų literatūroje aptinkama tik šičia (žr. komentarą eil. 4). Šis vardažodis stovi greta lotyniško *Labeonem*. Ne be priežasties – Atijus Labeonas buvo Homero *Ilijados* vertėjas į lotynų kalbą, tad jo asmuo nesunkiai siejasi su jo vertimo veikėjais. Žvelgiant į platesnį kontekstą, Labeonas simbolizuoja filhelenišką

skirtingiems poetiniams stiliams (ir filosofinėms mokykloms) atstovaujantys personažai (Freudenburg 1996. 199–201). *Sat.* 2. 3 pokalbyje daugiau elizijų už Horacijų padaro stoikas Damasipas; *Sat.* 2. 4 Horacijus eliduoja daug daugiau nei epikūrininkas Katijus.

tendencijas Romos visuomenėje, kurias charakterizuoja didesnis susidomėjimas ilijadiškais (trojėniškais) motyvais literatūroje; Persijaus gyvenamuoju laikotarpiu padaugėjo kūrinių Trojos temomis, kurias ypač mėgo ir skatino imperatorius Neronas (Freudenburg 2001, 154–156). I satyros kontekste tie „Polidamai“ ir „trojietės“ įvardija nepalankią visuomenę, kuri nevertina tokios literatūros, kokią Persijus ruošiasi kurti. Svarbu yra tai, jog Persijus pažymi savo kritikos taikinius stilizuodamas (*Troiades* veikiausiai buvo tokia žodžio forma, kokią Labeonas vartojo savo vertime; Nikitinski 2002, 54). Trys vardažodžiai, suspaudžiami į vieną eilutę nepadarant nė vienos elizijos, didina satyros efektą. Palyginti su šituo pavyzdžiu dar galima Labeono vertimo pavyzdinę eilutę (žr. komentarą eil. 4), kur regima pastanga homerišką originalą išlaikyti vienoje eilutėje nenaudojant elizijų. Vis dėlto negalima nieko konkretaus pasakyti apie Labeono elizijų vartojimą, nes ta pati Homero eilutė jų stokoja.

Aptarėme, kaip satyros įžangoje satyrikas „išsikristalizuoja“ – tampa savarankišku balsu ir užima poziciją, iš kurios jis gali kalbėti, t. y. kurti satyrą. Remdamiesi tekstu išskyrėme svarbiausius jam būdingus stiliaus bruožus. Antrasis (pašnekovo) balsas kol kas pasireiškė mažai ir nedaug ką galima pasakyti apie jo savybes, tačiau aiškiai matyti, kad jo dalyvavimas yra antrinis ir patenkina pirmojo balso (satyriko) tikslus. Taip pat iškėlėme hipotezę dėl abiejų pašnekovų artumo. Atkreipėme dėmesį, jog Persijaus dviprasmiškas raginimas, suformuluotas antru asmeniu, kelia abejonių dėl tikslaus adresato. Toks patarimas atrodo pritaikytas tik paties Persijaus poreikiams. Galiausiai aptarėme pirmą stilizacijos, priemonės išraiškingai pažymėti jo oponentų stilistinę priklausomybę, atvejį.

2. 2. Debatų pradžia (eil. 13–44).

Nors Persijaus balsas pasidarė atskiras, toliau matome, jog jis vėl prisišlieja prie publikos ir kalba „mūsų“ vardu (eil. 13, *scribimus*). Galimas daiktas, jog eil. 13–14 dėl turinio ir šiurkštumo stokos (pirmoje eilutėje elizijų nėra, o antroje yra dvi švelnios elizijos)¹⁶ mėgdžiojamas pašnekovas. H. Nikitinski teigia, kad galbūt šitai sakoma remiantis dialogo oponento mintimis, paprastai pasižyminčiomis pasipūtimu; sukuriama prozopopėja, kuria lėkšti poetai ginasi nieko blogo nedarą, nes rašo užsidarę (Nikitinski 2002, 58 n. 3). Tai iš tikrųjų dar labiau sustiprina ironiją tolesniuose Persijaus žodžiuose: žinoma, jog tokia poezija negali būti neskaitoma (eil. 15 *scilicet haec...*). Apskritai tokia ironija subtiliau pabrėžia satyriko kritiką negu atvira pašaipa ar kaltinimas.

Pereinama į pirmą sceną, kur skaitytojas viešai pristatys savo kūrybą. Tik po prašmatnios išvaizdos aprašymo galiausiai atskleidžiama, jog tas asmuo yra kažkoks „tu“, kuris skaitys (eil. 17 *leges*). Ir tada nusakoma, kaip malonų poezijos poveikį patiria pats skaitytojas ir jo publika. Tas kažkas didingo (eil. 14 *grande aliquid*), kas savo formuluote primina aukštąjį stilių (*genus grande*), kuris išpildo oratoriaus siekį

¹⁶ Švelni elizija yra tokia, kur eliduojamas trumpas balsis (Freudenburg 1996, 201).

sujaudinti auditoriją (Cic. *De or.* 2. 115), sukėlė visiems estetinį malonumą, prilygstantį lytiniam pasitenkinimui. Persijus stebisi ir kreipiasi į tą poetą tujindamas, šitaip pradėdamas replikų seką:

*tun, uetule, auriculis alienis colligis escas,
auriculis quibus et dicas cute perditus 'ohe'?*
*'quo didicisse, nisi hoc fermentum et quae semel intus
innata est rupto iecore exierit caprificus?'* (Pers. 1. 22–25)

Ar tu, seni, ruoši skanėstus svetimoms auselėms –
auselėms, kurioms pats pavargusia oda išstartum „gana“?
„Kam išsimokslinti, jei šios mielės ir laukinė figa,
sykį viduje išaugusi, plyšus kepenims neišsiverš?“

Turinio atžvilgiu dialogas atrodo nuoseklus: klausiama, ar iš tikrųjų poetas kuria malonias eiles kitiems; atsakoma, kad tai yra būtina, nes negalima suturėti kūrybinio polėkio ir jam reikia parodyti, ką jis sugeba. Kalbėtojai apsieičia metaforomis: Persijus susieja literatūros vartojimą su valgymu; pašnekovas reikiamybę kurti su mielėmis ir atkakliu figmedžiu. Įmanoma, kad abiejų pašnekovų replikose slypi žodžių žaismas: anot J. C. Bramble, Persijaus „auselėse“ (*auricūlis*) galimai slypi „užpakalis“ (*cūlus*), o pašnekovo frazėje „išaugo“ (*innāta est*) – „(yra) užpakalyje“ (*in nāte est*); erotiniai sąskambiai derėtų su neseniai aprašytu estetiniu-lytiniu pasitenkinimu, kuris vyksta strėnose (eil. 20 *lumbum*) ir vidujausiose kūno dalyse (eil. 21 *intima*), o ne klausytojų ausyse. Čia dar galima pridėti, jog pabrėžiama figmedžio augimo vieta – viduje (*intus*). Be to, Persijus kurdamas figmedžio metaforą galėjo turėti minty Hor. *Sat.* 1. 8. 47, *diffissa nate ficus* – „figmedis perskėlus užpakalį“; tai atitinka tekste laukinės figos išsiveržimą plyšus kepenims (Bramble 1974, 94–95). Visa tai galėtų būti gudri pokalbio jungtis, tačiau sunkiai įtikina žodžių žaismas: skiriasi balsių ilgumas (juos nurodėme žodžiuose), tad kalambūras pastebimas tik vizualiai – skaitant, o ne klausantis Persijaus satyros.¹⁷ Šiaip pašnekovo pasitelktos metaforos yra keistokos ir, netinkamai suprastos, gali kaip tik neapginti jo interesų (žr. eil. 25 komentarą). Manoma, kad Persijus savo mintis įterpia į šį atsakymą ir tokiu būdu pasitelkia retorinę priemonę hipoforą, kur klausėjas pats atsako į savo klausimą (Hendrickson 1928, 105). Užuoat leidęs priešininkui deramai apsiginti, Persijus jį ironizuoja ir priverčia save kompromituoti.

Kalbant apie pašnekovų kalbos prozodiją cituotoje ištraukoje, yra kai kas netikėto: Persijus padaro tik vieną eliziją, lyginant su keturiomis pašnekovo žodžiuose (viena iš jų – šiurkšti).¹⁸ Galbūt šioje teksto vietoje privilegija teikiama „sprogimo“ efektui, kurį išreiškia pašnekovo metaforos (tada tai prisideda prie

¹⁷ J. C. Bramble atvejį lygina su Marcialio epigrama, kur žaidžiama žodžiais *cūlus* („užpakalis“) ir *ocūlus* („akelė“), tačiau tame tekste abu žodžiai yra pavartojami (Mart. 1. 92. 11–12; Bramble 1974, 94).

¹⁸ Vienas šiurkščios elizijos atvejis – kai eliduojamas balsis junginyje su garsu *m* (pvz., -um) prieš trumpa balse prasidedantį žodį (Freudenburg 1996, 201). Šioje citatoje tokia elizija įvyksta eil. 24 pozicijoje *fermentum et*.

kompromitacijos įspūdžio). Tačiau kitu atžvilgiu Persijaus kalba vis dėlto primena kasdienišką šneką – jis vartoja deminutyvus (eil. 18 *ocello*, eil. 22 *vetule*; Kenney 2012, 117).

Toliau Persijus, paklaustas, ar nieku laiko pelnyti literatūrinę šlovę dar esant gyvam (eil. 28–30), pereina prie kitos, tačiau panašios scenos. Deklamuojama mirusio poeto kūryba. Poezijos turinys yra ne cituojamas, o perduodamas netiesiogiai:

rancidulum quiddam balba de nare locutus

Phyllidas, Hypsipylas uatum et plorabile siquid

eliquat ac tenero supplantat uerba palato. (Pers. 1. 33–35)

kažką šleikštaus sniaukrodamas švepla nosim pirma pasakęs,

Filides, Hipsipiles ir ką tik dainiai verksmingo parašė,

iškošia ir iškreipia žodžius minkštu gomuriu.

Deklamuotojas gomuriu minkštai taria žodžius – tą ženklina kiekvienoje eilutėje po 3–4 kartus girdimas garsas *l*. Suprantama, jog poezija yra apie herojės (*Phyllidas, Hypsipylas*) ašarą išspaudžiančius (*plorabile*) išgyvenimus – labiausiai tikėtina, jog turimas omeny elegijos žanras (žr. komentarą). Gali kilti klausimas, kodėl Persijus pasirinko tokio tipo poezijos personažams atstovauti Filidę ir Hipsipilę – juk yra ir kitų tragišką likimą patyrusių moterų antikiniuose mituose. Tikėtina, jog tai lėmė vardų prozodinės savybės. H. J. Rose pastebi, jog šiuose varduose kartojasi graikiškas garsas *v* (*y*), kurio „saldžiu“ skambesiu šiurkščioje lotynų kalboje žavėjosi Kvintilijanas (Quint. *Inst.* 12. 10. 27; Rose 1924, 63). Būtent šis garsas tariamas dalinai sučiaupus lūpas – todėl deklamuoja herojų vardus iškošia, išvarvina (*eliquat*; dėl metaforos žr. komentarą). Taigi, Persijus tikslingai parinko herojų vardus, kad pamėgdžiotų kritikuojamą stilių.

Turint omeny ankstesnį pokalbį su poetu, skaitančiu savo eiles ir kalbančiu su Persijumi antru asmeniu, galima pastebėti analogiją perspektyvos pokytyje. Kaip jis pirmąją poezijos pristatymo sceną atidarė poeto išvaizdos aprašymu, taip ir antrąją atvėrė išoriškai apibūdinamas kažkokį (eil. 32 *aliquis*) deklamuoja. Tačiau antru atveju poetas jau yra miręs ir natūraliai negali įsitraukti į pokalbį su satyriku, tad logiška, kad išnyra kažkoks trečias asmuo nuo eil. 40 (*'rides, ' ait...*) ginti mirusio poeto siekį pelnyti amžiną šlovę. Kyla klausimas, kas tas trečias pašnekovas – turbūt deklamacijų klausytojas. Jis tikrai nėra pirmasis pašnekovas, kuris įspėjo Persijų, nei antrasis, kuris dalijosi mintimis apie kūrybos paskirtį ir populiarumą. Susidaro įspūdis, jog antrasis pašnekovas (o gal jų yra ne vienas?) yra nepastovus, galima sakyti – protėjiškos prigimties. Į paskutinio pašnekovo klausimą Persijus atsako pradėdamas miglota apostrofa: *Quisquis es, o modo quem ex aduerso dicere feci* („Kas tu bebūtum, o tu, kurį ką tik sukūriau kalbėti už priešingą pusę“). Kyla įtarimas, jog tas fiktyvus „bet kas“ (*quisquis*) yra sukurtas patenkinti

satyriko poreikius. Pašnekovų fiktyvumas nėra naujiena poezijoje ar, tiksliau, satyros žanre, tad toks Persijaus pripažinimas turbūt yra tyčinis ir skirtas atkreipti skaitytojo dėmesį.

Jau seniai pastebėta, kad Persijaus I satyra nėra įprasto dialogo formos. O. Jahn manymu, dažnai neaišku, ar Persijus kalbasi su pašnekovu, ar su savimi; nėra aiškaus oponento, kuris atlieka vieno apibrėžto asmens vaidmenį, bet viskas, su kuo kalbėdamasis susiduria Persijus, apimama tarsi vienu asmeniu; jis vaizduoja save patį ir nėra visada vienas ir tas pats, bet įvairius vaidmenis atlieka (Jahn 1843, 71–72; 89). Šis faktas sąlygojo skirtingas pokalbio interpretacijas. G. L. Hendrickson teigia, kad Persijus iš tikrųjų atlieka mimetinį monologą, savais žodžiais reflektuodamas priešišką kritiką (Hendrickson 1928, 103). Anot D. M. Hooley, ši satyra yra dialogas, kur: 1) pašnekovas yra hipostazuotas vidinis „aš“, tipinis sukalbamas poetas, pastatytas prieš radikalų ikonoklastišką satyriką „Persijų“; 2) arba pašnekovas yra fiktyvus personažas, kurio tapatybė aprėpia didžiausias to meto estetines ir moralines nuodėmes (Hooley 1997, 26). Joel C. Relihan teigia, kad Persijus kalbasi su savimi; pašnekovas tampa autoriaus kita puse; kadangi Persijaus pašnekovas nėra apibrėžtas, jis susiduria su savimi, su savo nenusėjamu vidiniu balsu (Relihan 1989, 154).

Šiame skyriuje norėjome parodyti, jog polifoniškumas Persijaus I satyroje vystomas nuosekliai. Pastebėjome, kad satyrikas kalbasi su savo publika ir išjuokia jos ydas, pereidamas nuo vieno taikinio prie kito. Atkreipėme dėmesį, jog Persijus toliau taiko stilizaciją ir ironizuoja pašnekovus, pakreipdamas jų žodžius sau tinkama linkme. Konstatavome, jog pašnekovas nėra vienas ir tas pats asmuo, kuris šneka nuo pat satyros pradžios. Šitai galiausiai patvirtino paties Persijaus žodžiai, teigiantys pašnekovo nepastovią tapatybę ir fiktyvumą.

Manome, jog satyros pirmosios dalies (eil. 1–44) nuosekli analizė parodė, kokie yra balsų elgesio tipai: satyriko balsas kalba šiurkščiai arba stilizuodamas imituoja pašnekovo balso savybes; pašnekovo balsas laikosi švelnesnės kalbos arba demonstruoja neįprastas savybes, kuriomis jis ironizuojamas arba kompromituojamas satyriko naudai. Toliau nagrinėsime antrojo balso kalbėjimo atvejus, taip pat tas satyros dalis, kuriose jis yra stilizuojamas; šitokiu būdu sieksime padaryti išsamią antrojo balso stilistinę apžvalgą. Paskui atskirai aptarsime, kaip antrasis balsas likusioje satyros dalyje yra ironizuojamas ir modifikuojamas, kad prasčiau pasirodytų kalbėdamas su satyriku.

3. Antrojo balso savybės

3. 1. Persijus mėgdžioja

Eil. 69–71 Persijus ironiškai skundžiasi esamu literatūriniu nuosmikiu: mokome jaunuolius rašyti epinę poeziją, tačiau jie patys jau yra pratę graikiškai eiliuoti, o mes (t. y. šiuo metu populiarūs poetai)

nesugebame poetiškai kaip dera apipavidalinti tokių tradicinių literatūros motyvų kaip giraitės aprašymas ar turtingo kaimo pašlovinimas. Paskutinio motyvo pavyzdį Persijus perima iš kažin kokio negabaus poeto kūrybos:

*unde Remus sulcoque terens dentalia, Quinti,
cum trepida ante boues dictatorem induit uxor
et tua aratra domum lictor tulit. [...] (Pers. 1. 73–75)*

iš kur kilo Remas ir tu, Kvintai, kai brūžinai vagoje noragą,
tave, diktatorių, skubri žmona jaučių akivaizdoje aprenė toga
ir tavo arklą namo parnešė liktorius.

Ištraukoje yra apostrofa, skirta žymioms Romos praeities figūroms, ir turbūt nacionaline tema parašyto kūrinio dalis. Šiek tiek chaotiškai nuo kaimo buities pereinama prie esminių istorijos įvykių. Eilutę prieš tai Persijus užbaigė Palilijų švente (eil. 72 *fumosa Palilia feno*). Mėgdžiojamo poeto eilės prasideda prieveiksmiu *unde* ir sakinys šitokiu būdu jungiasi su švente, kuri konstruojama kaip Remo ištakos. Tradiciškai Remas buvo nužudytas Romos įkūrimo dieną – tą pačią dieną, kai yra švenčiamos Palilijos (Ov. *Fast.* 4. 807–856), tad jis logiškai siejasi su švente. Visgi Persijus nori pašiepti ir parenka žodžius tikslingai: *unde* gali reikšti ir vietą, iš kurios judama. Tokiu atveju galima įsivaizduoti, kad Remas tarsi išnyra iš Palilijų rūkstančio šieno (*feno / unde Remus*). Gali būti, kad poetas nutarė minėti Remą, nes jo brolio Romulo vardas netilpo hegzametro eilutėje (Nikitinski 2002, 80). Remui įkandin žengia Cincinatas, kurio istoriją poetas tęsia su antra laiko nuoroda – jungtuku *cum*. Tai yra nereikalinga, nes jau ankstesnės eilutės faktas buvo laiko atžvilgiu ankstesnis. O *cum* su veiksmožodžio indikatyvu (*induit*) paprastai nurodo, koku laiku vyksta pagrindinio sakinio veiksmas. Persijus galbūt išjuokia tuščią poeto stropumą, bandydamas pavaizduoti sąmoningai paiką sakinio dalių ryšį.

Toliau scenoje vaizduojamas momentas, kai atskubėjusi žmona aprenkia Kvintijų toga. Visų pirma sukuriama juokingas mimetinės sintaksės atvejis: *ante boves dictatorem* (paž. priešais jaučius diktatorių). Nors šitaip poetas sustatė žodžius netyčia, susidaro komiškas vaizdelis. Neaišku, kaip vertinti frazę *dictatorem induit*. H. Nikitinski aiškina, kad žmona apvilko Kvintijų diktatoriui pritinkančiu drabužiu – toga (Nikitinski 2002, 81), tačiau toks variantas atrodo keistokas. Negalima teigti, kad žmona aprenė jį, diktatorių, t. y. jį jau tapusį diktatoriumi (sekant Livijumi, jis pirma turėjo užsidėti toga, kad galėtų išgirsti senato mandata, Liv. 3. 26. 9–10). Norint pagrįsti tokią žodžio poziciją galima spėti, kad jis vartojamas prolepsiškai – Kvintijus yra būsimasis diktatorius. Tačiau tai pateisintų negabaus poeto sprendimus. Persijus turbūt norėjo parodyti poeto prastą eiliavimą ir šioje vietoje. Galbūt tai jau išpildo aptartų neaiškumų egzistavimas (kai kuriuose rankraščiuose vietoj *dictatorem* yra *dictaturam*; tokiu atveju juokingai skambėtų frazė *dictaturam induit uxor* – „diktatūrą suteikė žmona“; rankraščių variantus

žr. Kissel 2007, 6). Ištraukoje yra trys elizijos, dvi švelnios ir viena šiurkšti (*dictatorem induit*). Galbūt tai yra natūralu, nes mėgdžiojimas negali tobulai perteikti švelnios poetikos (lyginant su autentišku antru balsu), arba ta viena šiurkšti elizija yra dar vienas prastų poeto gebėjimų įrodymas.

Persijus, sarkastiškai pagyręs poeto apgailėtiną bandymą (*euge poeta!*) eina prie retorikos srities, kur vyrauja archaizavimo tendencijos. Oratoriai kvailai imituoja senuosius tragikus:

est nunc Brisaei quem uenosus liber Acci,

sunt quos Pacuiusque et uerrucosa moretur

Antiopa, aerumnis cor luctificabile fulta. (Pers. 1. 76–78)

Šiomis dienomis yra ką žavi išpampusi bakchiško Akcijaus drama,

yra tokių, kuriuos Pakuvijus ir jo karpota

Antijopė, vargų spaudžiama sielvartinga širdimi.

Pirmoji eilutė sudaryta beveik vien iš spondėjų (išskyrus penktą pėdą), antroji turi vienu spondėju daugiau, trečioji dar vienu daugiau – sukuriamas nedidelio lengvėjimo įspūdis. Šitaip pabrėžiamas senosios romėnų tragedijos grubumas. Antroje eilutėje vartojama struktūra *-que et (Pacuiusque et)* yra archaiška ir pasitaikydavo senojoje tragedijoje; ją kai kurie vėlesni poetai pasitelkė iškiliems savo kūrybiniams pasakymams (Nikitinski 2002, 82). Paskutinėje eilutėje subtiliai pereinama nuo tragedijos pavadinimo prie herojės, apibūdinant ją veikiausiai iš Pakuvijaus žodyno egzempliorių sudaryta fraze. Eilutės viduryje vienskiemenis *cor* suspaudžiamas (tai ir yra *fulta* reikšmė) seno (*aerumnis*) ir griozdiško (*luctificabile*) žodžio. Dūrinys *luctificabile* aptinkamas tik šioje Persijaus satyroje; galimas daiktas, kad jis sukonstravo šį remdamasis Lucilijaus pavyzdžiu (žr. komentarus).

Iš pirmo žvilgsnio gali būti keista, kad archaizavimas derėjo su modernia literatūra Persijaus laikais. Pasenę žodžiai ir senovinis stilius atrodė naujoviški, jų populiarumą oratorystėje konstatavo ne vienas autorius (Sen. *Ep.* 114. 13, Tac. *Dial.* 23. 2, Quint. *Inst.* 10. 1. 43). Buvo ne tik siekiama praturtinti jais savo kalbą, bet ir ieškoma temų, kurios leistų kuo gausiau juos vartoti (Bramble 1974, 178). Tipines temas galima išvesti iš Persijaus žodžių – tai yra bakchiški motyvai bei herojų moterų jausmingos istorijos. Kaip matysime, šitai siesis su pašnekovo glotnios poezijos pavyzdžiais.

3. 2. Glotnios eilės

Nuo 92 eil., ką tik nutraukęs satyros dalį apie retoriką, nelaukta vėl apie poeziją ima kalbėti pašnekovas. Grįžtama prie poezijos glotnumo (eil. 63–68) temas: šiurkščioms, neišdirbtoms lotyniškoms eilėms pagaliau suteiktas grožis (*decor*) ir švelnumas (*iunctura*; plg. eil. 65 *iunctura*). Žavimasi neįvardinto poeto pasiekimais – tobulomis eilėmis, kurios iliustruoja pasiektą glotnumo lygį:

claudere sic uersum didicit "Berecyntius Attis"
et "qui caeruleum dirimebat Nerea delphin",
sic "costam longo subduximus Appennino". (Pers. 1. 93–95)

Šitaip užbaigti eilutę poetas išmoko: „Berekintietis Atidas“
ir „delfinas, kurs skrodė per melsvatamsį Nerėją“,
ir šitaip – „pagrobėm šoną iš ilgos Apeninų grandinės“.

Pirmiausia reikia aptarti galimą ironiją pašnekovo žodžiuose: *didicit* ypatingai pabrėžia, kad lėkštas poetas galiausiai kažką išmoko. Čia, tikėtina, slypi panieka, kuri priklauso Persijaus balsui (Nikitinski 2002, 87). Taip pat *sic* paskutinėje eilutėje turi dvi prasmes: ne tik poetas „šitaip“ išmoko užbaigti eilutę, bet „šitaip“ mes „pagrobėme šoną iš ilgos Apeninų grandinės“. Paskutinė eilutė veikiausiai yra iš kūrinio apie perdėtą prabangą, nes poetas, atrodo, dejuoja dėl kalnuose išgaunamo marmuro (žr. komentarą *ad loc.*). Šia tema, kaip teigė anksčiau satyroje bylojusi publika, poetas sugeba kurti tinkamas eiles (plg. eil. 67 *in luxum*). Tačiau toks bandymas gali pasirodyti juokingas, jei tokiomis švelniomis eilėmis (o tuo įsitikinsime netrukus) siekiama moralizuoti ir peikti žmonių įpročius.

Pirmoje eilutėje gerai suformuluotas tuometinių poetų siekis: sklandžiai užbaigti eilutes. Šičia jau pastebima tai, kas bus dar aiškiau matyti kitame glotnios poezijos pavyzdyje: tendencija vengti minties perkėlimo į kitą eilutę (*enjambement*) ir teikti pirmenybę jo priešingybei – *Satzvers*. *Satzvers* yra toks sutapimas, kai išbaigta gramatinė arba sintaksinė struktūra sutelpa vienoje eilutėje; paprastai ši eilėdaros savybė siejama su neoterikų poezija (Goldman 2022, 26). I satyroje tokio pobūdžio eilės kontrastuoja su likusiomis, kur šio principo nesilaikoma.

Pirmoji cituota eilutė užsibaigia ilgu epitetu ir vardu (*Berecyntius Attis*). Šiame junginyje turbūt sulietos dviejų Ovidijaus eilučių pabaigos: Ov. *Met.* 10. 104, *Cybeleius Attis* – „Kibeliškas Atidas“, *Met.* 11. 106, *Berecyntius heros* – „Berekintietis herojus“. Poetui pasisekė priešpaskutinį žodį padaryti iš penkių skiemenų ir dar pastatyti jį šalia vardo, su kuriuo jis sintaksiškai surištas. Galima manyti, kad Persijui pašnekovo pavyzdyje užkliūva du grecizmai ir „banguojantis“ ritmas (priešpaskutinės pėdos – du daktiliai). Kvintilijanas teigia, jog graikų kalba yra tiek daug malonesnė už lotynų, jog poetai puošia savo eiles graikiškais vardais, norėdami sukurti saldumo efektą (Quint. *Inst.* 12. 10. 33). Atido istorija buvo populiaru modernių poetų kūryboje; romėniškas precedentas jiems buvo Katulo epilijas, parašytas galijambais (Catull. 63). Šitai Persijus vėliau pabrėžia eil. 105 (*Maenas et Attis*).

Antroji eilutė irgi yra užbaigiama dviem graikiškos kilmės žodžiais (*Nerea delphin*). Scholijoje, skirtoje eil. 93, teigiama, jog žodis *delphin* pasirinktas būtent dėl gražaus skambesio. Paskutinė eilutė užsibaigia dviem spondėjais (*Appennino*). Tai yra vienintelė tokia eilutė visose Persijaus satyrose (Villeneuve 1918, LXIII). Kvintilijanui eilutės, kurių pabaigoje stovi dviejų metrinių pėdų apimties žodis,

yra pernelyg švelnios: vienas iš jo nurodytų netinkamų pavyzdžių yra šios satyros *Appeninno* (Quint. *Inst.* 9. 4. 65). Šioje eilutėje taip pat pastebimas vadinamasis leoninis rimas, kai vidinis rimas jungia paskutinius hegzometro puseilių žodžius (šiuo atveju tai yra epitetas ir jo žymimas daiktavardis, *longo... Appeninno*; Harvey 1981, 44). Galima dar pridurti, jog visose trijose eilutėse nėra jokių elizijų.

Kitą pavyzdį, nuoseklaus teksto ištrauką, pašnekovas pateikia sarkastiškai užklaustas (eil. 98): „Kas tada švelnu, ką reikia skaityti pakreipus kaklą?“. Cituojamos eilės yra iš literatūros bakchiškais motyvais:

*'torua Mimalloneis implerunt cornua bombis,
et raptum uitulo caput ablatura superbo
Bassaris et lyncem Maenas flexura corymbis
euhion ingeminat, reparabilis assonat echo.'* (Pers. 1. 99–102)

„Jos pripildė šiurpiai skambančius ragus Mimalonidžių ūžesio,
ir Basaridė, besiruošianti iškėlusį nešti galvą, nuplėštą
nuo išdidaus veršio, ir Mainadė, besirengianti lūšį vesti su gebenės šakele,
kartoja Euhijo vardą, vis iš naujo atskamba aidas.“

Į keturias eilutes sudedama nemažai bakchiškų klišių: pučiami ragai, plėšomi galvijai, gebenės ir lūšis, ritualinis šauksmas *euhion*, iš kurio vėliau atsirado Bakcho epitetas *Euhijas* (Plg. Catull. 64. 254–264; žr. komentarus). Iš viso šiose keturiuose eilutėse galima suskaičiuoti aštuonis graikiškus žodžius – tai sudaro daugiau nei trečdalį visų žodžių. Trim skirtingais žodžiais nurodomos bakchantės (*Mimalloneis*; *Bassaris* ir *Maenas* toje pačioje eilutėje vartojami pleonastiškai), turbūt siekiant parodyti poeto banalių mitologinių faktų išmanymą. Mimalonidėmis bakchantės vadinamos retai: būdvardis *Mimalloneus* aptinkamas tik šitoje Persijaus satyroje (*OLD*, s. v. *Mimalloneus*); iki jo tik kartą šitaip bakchantes vadina Ovidijus (*OLD*, s. v. *Mimallonis*).

Ištrauka yra trinarė: ją sudaro trys nevienodo ilgio nariai (kolai). Pirmas užima vieną eilutę (tai būtų *satzvers*), kitas išsitęsia per dvi su puse, o paskutiniam lieka tik puseilis. Jei poetas siekė sukurti paralelizmo efektą, jam vargiai pasisekė. Galbūt Persijus išjuokia tokią struktūrą, ypač jos silpną pabaigą (Harvey 1981, 45). Pirmosios eilutės struktūra yra vadinamoji „auksinė eilutė“, kai aplinkui veiksmažodį eilutės viduryje iš vienos pusės išdėstomi daiktavardžiai, iš kitos – juos žymintys būdvardžiai. Turbūt tai yra perdėtai kruopštaus eiliavimo rezultatas. Pirmoje ir antroje eilutėje pastebimas leoninis rimas, jungiantis daiktavardį ir jo būdvardį (eil. 99, ... *Mimalloneis... bombis*; eil. 100 ... *vitulo... superbo*). Antroje ir trečioje eilutėje vartojami būsimąjo laiko dalyviai (*ablatura*; *flexura*) eina paeiliui ir turbūt liudija įmantrumą; be to, jų dažnesnis vartojimas poezijoje siejamas su Ovidijaus poetika (Harvey 1981, 46). Šie dalyviai papildo eilutės skambesį sklandžiuųjų priebalsių garsais (*l* ir *r*). Besikaitaliojančios eilutės

rimuojasi: eil. 99 ... *bombis*; eil. 101 ... *corymbis*; eil. 100 ... *superbo*; eil. 102 ... *echo*. Tokios praktikos poetai paprastai nepalaikydavo. Nė vienoje eilutėje nėra elizijų.

Po šitų eilučių Persijus pratrūksta, eil. 103–104 stebėdamasis esama situacija ir priskirdamas poetinį nuosmukį vyriškumo trūkumui: *haec fierent, si testiculi uena ulla paterni uiueret in nobis?* „Ar tai vyktų, jei nors viena mūsų tėvų pautų gysla mumyse dar tvinksėtų?“. Dar kartą jis priartėja prie šios satyros temos: koks žmogus, tokia ir jo kalba (posakis aptinkamas, pvz., Sen. *Ep.* 114. 2). Pernelyg susitelkiama į formą, kritikuojama kūryba yra blanki, neišmaštyta ir neliudija atkaklių poeto pastangų (eil. 104–106).

4. Ironija pašnekovo žodžiuose

Eil. 52–57 Persijus ironiškai pašiepė poetą, kuris iš savo meilikaujančių klientų tikisi išgirsti nuoširdžią kritiką savo eilėms. Nuo eil. 63 Persijus su panieka trumpam atsisuka į visuomenę – Romos publiką ir teiraujasi jos nuomonės. Jis kandžiai pristato jos neišmanymą, atsakydamas į savo klausimą: „Ką sako klausytojai? Ką gi daugiau (*quis enim*) – nebent tiktai tai, jog tik dabar (*nunc demum*) giesmės liejas sklandžiu ritmu...“ (eil. 63–64). Suprantama, jog publika su panieka žiūri į visą ankstesnę poeziją – pagaliau eilutės švelnios ir lengvos. Persijus leidžia publikai pačiai pasisakyti. Vis dėlto jos žodžiai neatrodo kaip natūralus pokalbio su satyriku tęsinys – publikos kalba atrodo ištraukta iš kažkur kitur. Jos pradžia aiškiai pažymėta, nes publika prabyla po eilutės pentemimerinės cezūros:

[...] ‘scit tendere uersum
non secus ac si oculo rubricam dirigat uno.
siue opus in mores, in luxum, in prandia regum
dicere, res grandes nostro dat Musa poetae.’ (Pers. 1. 65–68)

[...] „Moka poetas eilutę
ištiesinti taip, tarsi vieną akį primerkęs raudoną virvelę ištemptų.
Jei reikia kalbėti prieš papročius, prabangą, prieš turtuolių puotas,
didingos medžiagos Mūza suteikia mūsų poetui.“

Analogija: kaip klientai giria patrono kūrybą norėdami įsiteikti, taip publika žavisi kažkoku poetu iš neišmanymo. Galima manyti, kad publikos žodyje *scit* slypi Persijaus ironija, kurią jis anksčiau išreiškė girdamas turtingą poetą-patroną: eil. 53–54, „moki (*scis*) patiekti karštą kiaulės spenį, moki (*scis*) tirtantį klientą apdovanoti nutrintu apsiaustu.“ Publika džiaugiasi poetu, kuris rašo formaliai tobulas eiles – jis ištiesina eilutę taip, tarsi naudotųsi dailidės įrankiais. Galbūt ne be reikalo eilutėje, kur apie tai yra kalbama, pasitaiko leoninis rimas, jungiantis daiktavardį ir jį žymintį būdvardį (eil. 66, ... *oculo... uno*); tą

patį galima įtarti pastebėjus rimą pirmos ir trečios eilutės pabaigose (eil. 65 ... *versum*; eil. 67 ... *regum*). Tačiau, nors elizijų šioje ištraukoje yra tik trys, dvi iš jų yra šiurkščios.

Toliau publika vardija temas, kuriomis gali rašyti poetas; trys temos pasakomos norint sudaryti paralelizmo įspūdį. Anot J. Wills, čia perdaroma Vergilijaus eilutė: Verg. *Georg.* 4. 4–5, *magnanimosque duces totiusque ordine gentis / mores et studia et populos et proelia dicam* – „iš eilės didžiadvasius vadus ir visos tautos (t. y. bičių) papročius ir pomėgius, ir gentis, ir kautynes nupasakosiu“; perimamas ir modifikuojamas daugiajungtukis (satyros eil. 67 *in... in... in...*), pasiskolinamas veiksmazodis (eil. 68 *dicere*) ir vienas daiktavardis (eil. 67 *mores*), o likusieji Vergilijaus daiktavardžiai pakeičiami kitais (Wills 1996, 356–357). Publika paskutinėje eilutėje didžiuojasi, kad poetui Mūza suteikia didingos medžiagos (*res grandes*), tačiau jie sieja iškilias eiles su satyrai būdingomis temomis (juk minėjo papročius, prabangą ir puotas). Rašyti satyrą didingu (epiniu) stiliumi būtų deramumo kriterijaus nesilaikymas. Poetas kuria visai ką kita, negu reikėtų – publika pati save kompromituoja, parodydama savo paikumą. Ironijos prideda intertekstiniai saitai su Vergilijaus citata: satyrai pritinkantys motyvai sąrašė užima epinių vietą.

Tarp mūsų jau aptartų minėtos poezijos pavyzdžių pašnekovas įterpia priekaištą Vergilijui:

*arma uirum, nonne hoc spumosum et cortice pingui,
ut ramale uetus uegrandi subere coctum?* (Pers. 1. 96–97)

Ginklus ir vyrą. Ar nėra tai putota ir su stora žieve,
kaip kamščiamedžio žagaras senas, išdžiovintas žievės sustambėjusios?“

Pašnekovas turbūt atstovauja Persijaus laikais egzistavusiems Vergilijaus kritikams. Ironiją galima pastebėti žodžiuose *cortice pingui*, kurie veikiausiai yra Vergilijaus frazė: Verg. *Georg.* 2. 304, *qui furtim pingui primum sub cortice tectus* – „(kibirkštis), kuri iš pradžių vogčiomis po stora žieve pasislepia“. Vergilijaus perdarytos frazės kitose satyros vietose pasitaikė pašnekovo kalboje (eil. 42 *cedro digna locutus*; žr. komentarą) arba prasto poeto eilėse, kurias mėgdžioja Persijus (eil. 73, *sulcoque terens dentalia*; t. p. žr. komentarą). *Enėjida* yra vienintelis identifikuotas ankstesnės poezijos kūrinys, kuris gauna priekaištų. Yra ironija, jei pašnekovas Vergilijaus žodžius mėgina pavartoti prieš jį patį. Be to, šiuo atveju atrodo keista ir galbūt ironiška, kad pašnekovas kaltina *Enėjidos* autorių tuštumu (putų vaizdinys) bei sunkumu (storos žievės vaizdinys). Persijus moderniems poetams kaip tik prikiša išpūstą stilių (eil. 13–14) ir susitelkimą į formą (glotnias eilutes eil. 63–65, 98), o ne turinį. Tikėtina, kad modernusis poetas griežtai nesivadovauja stilistiniais kriterijais – tiesiog nemėgsta Vergilijaus, nes jis yra žinomas ir standartinis (Bramble 1974, 183–184).

Taigi, šiame skyriuje aptarėme, kokiais būdais satyriko ironija atsiskleidžia pašnekovo balse. Ją gali nurodyti pasikartojantys panašūs žodžiai, iš interteksto perimtos ir naujam (savo paskirtimi priešingam)

kontekstui pritaikytos kalbinės struktūros bei neaiški pašnekovo pozicija tam tikru klausimu (šiuo atveju – stiliaus kriterijų). Galima teigti, kad Persijus efektyviau gina savo poziciją, leisdamas pašnekovui save sukompromituoti.

Vertimas

O curas hominum, o quantum est in rebus inane!
‘quis leget haec?’ min tu istud ais? nemo hercule. ‘nemo?’
uel duo uel nemo, ‘turpe et miserabile!’ quare?
ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem
5 praetulerint? nugae! non, si quid turbida Roma
eleuet, accedas examenque improbum in illa
castiges trutina, nec te quaesiueris extra.
nam Romae quis non – a, si fas dicere! sed fas:
tunc, cum ad canitiem et nostrum istud uiuere triste
10 aspexi ac nucibus facimus quaecumque relictis,
cum sapimus patruos, tunc tunc – ignoscite (nolo –
quid faciam? –, sed sum petulanti splene) – cachinno.
Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet.
15 scilicet haec populo pexusque togaque recenti
et natalicia tandem cum sardoniche albus
sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur
mobile collueris, patranti fractus ocello.
hic neque more probo uideas nec uoce serena
20 ingentes trepidare Titos, cum carmina lumbum
intran et tremulo scalpuntur ubi intima uersu.
tun, uetule, auriculis alienis colligis escas,
auriculis¹⁹ quibus et dicas cute perditus ‘ohe?’
‘quo didicisse, nisi hoc fermentum et quae semel intus
25 innata est rupto iecore exierit caprificus?’
en pallor seniumque! o mores! usque adeone
scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
‘at pulchrum est digito monstrari et dicier “hic est”;
ten cirratorum centum dictata fuisse
30 pro nihilo pendas?’ ecce inter pocula quaerunt
Romulidae saturi, quid dia poemata narrent:
hic aliquis, cui circum umeros hyacinthina laena est,
rancidulum quiddam balba de nare locutus
Phyllidas, Hypsipylas uatum et plorabile siquid
35 eliquat ac tenero supplantat uerba palato.
assensere uiri: nunc non cinis ille poetae
felix? non leuior cippus nunc imprimit ossa?

23 auriculis *codd.*: articulis *Madvig.*

O žmonių rūpesčiai! O kiek bergždumo pasaulyje!
„Kas šitai skaitys?“, ar tu man tai sakai? Niekas, dievaži. „Niekas?“
Vienas arba du daugiausia. „Atgrasu ir apgailėtina.“ Kodėl?
Bijai, kad Polidamantas ir trojietės labiau vertina Labeoną
5 negu mane? Niekis! Jei neteisinga Roma kažką
nuvertintų, nesiartink prie tų netinkamų svarstyklių,
netaisyk jų rodyklės, ir savęs kitur neieškok.
Juk kas Romoje ne – ak, jei būtų leidžiama sakyti! – bet leidžiama:
tada, kai atsižvelgiu į žilas galvas ir mūsų niūrų gyvenimo būdą,
10 ir į viską, kuo užsiimame palikę vaikystę,
kai atsiduodame griežtais dėdėmis, – tada, tada – atleiskite (nenoriu –
kas man daryti?), bet mano blūznis negali susilaikyti – kvatoju.
Užsidarę rašome kažką didingo, vienas eiliuotai, kitas nevaržomas metro, –
tai, ką tik oro pripūsti plaučiai pajėgtų iškvėpti.
15 Suprantama – susišukavęs, vilkėdamas nauja toga
ir mūvėdamas gimtadieninį žiedą su sardoniksu, išblyškęs
pagaliau šitai skaitysi miniai nuo aukšto krėslo, praskalavęs miklią gerklę
aiškia moduliacija, pailsęs, kai akelės išsiverš malonumu.
Tada galėsi regėti augalotus Titus nei padoriai,
20 nei ramiai virpančius, kai poema įsismelkia į strėnas
ir vidujusias dalis kirbina drebančios eilės.
Ar tu, seni, ruoši skanėstus svetimoms auselėms –
auselėms, kurioms pats pavargusia oda išstartum „gana“?
„Kam išsimokslinti, jei šios mielės ir laukinė figa,
25 sykį viduje išaugusi, plyšus kepenims neišsiverš?“
Štai išblyškimas ir seniokiškumas! O papročiai! Ar toks jau
nieko nevertas tavo žinojimas, nebent kitas žinos, jog tu tai žinai?
„Tačiau gražu, kai rodo pirštu ir sako „tai jis.“
Ar laikai nieku, jei tavo kūryba diktuojama
30 šimtui mokinių?“ Štai bemaukiantys sotūs
Romulo ainiai domisi, ką pasakoja dieviškos eilės.
Tada kažkoks skaitytojas, kurio pečius juosia hiacintinis vilnonis apsiaustas,
kažką šleikštaus sniaukrodamas švepla nosim pirma pasakęs,
Filides, Hipsipiles ir ką tik dainiai verksmingo parašė,
35 iškošia ir iškreipia žodžius minkštu gomuriu.
Pritarimą išreiškė didvyriai: argi dabar ne laimingi pelenai
šio poeto? Argi dabar paminklas ne mažiau spaudžia kaulus?

laudant conuiuiae: nunc non e manibus illis,
 nunc non e tumulo fortunataque fauilla
 40 nascentur uiolae? ‘rides,’ ait, ‘et nimis uncis
 naribus indulges. an erit, qui uelle recuset
 os populi meruisse et cedro digna locutus
 linquere nec scombros metuentia carmina nec tus?’
 Quisquis es, o modo quem ex aduerso dicere feci,
 45 non ego, cum scribo, si forte quid aptius exit
 (quando hoc? rara auis est), si quid tamen aptius exit,
 laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra est.
 sed recti finemque extremumque esse recuso
 ‘euge’ tuum et ‘belle’, nam ‘belle’ hoc excute totum:
 50 quid non intus habet? non hic est Ilias Atti
 ebria ueratro? non siqua elegidia crudi
 dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
 scribitur in citreis? calidum scis ponere sumen,
 scis comitem horridulum trita donare lacerna,
 55 et ‘uerum,’ inquis, ‘amo, uerum mihi dicite de me.’
 qui pote? uis dicam? nugaris, cum tibi, calue,
 pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.
 o Iane, a tergo quem nulla ciconia pinsit
 nec manus auriculas imitari mobilis albas
 60 nec linguae, quantum sitiatis canis Apula, tentae!
 uos, o patricius sanguis, quos uiuere fas est
 occipiti caeco, posticae occurrere sannae.
 Quis populi sermo est? quis enim nisi carmina molli
 nunc demum numero fluere, ut per leue seueros
 65 effundat iunctura unguis? ‘scit tendere uersum
 non secus ac si oculo rubricam dirigat uno.
 siue opus in mores, in luxum, in prandia regum
 dicere, res grandes nostro dat Musa poetae.’
 ecce modo heroas sensus afferre docemus
 70 nugari solitos Graece nec ponere lucum
 artifices nec rus saturum laudare: ubi corbes
 et focus et porci et fumosa Palilia feno,
 unde²⁰ Remus sulcoque terens dentalia, Quinti,
 cum²¹ trepida ante boues dictatorem induit uxor
 75 et tua aratra domum lictor tulit. euge poeta!

73 unde *codd.* S: inde *Kissel*

74 cum S(RLU): quem αP²XFLBob.

Svečiai giria: argi dabar iš jo palaikų,
argi dabar iš pilkapių ir palaimintų pelenų
40 neišdygs našlaitės? „Šaipaisi, – sako. – ir pernelyg
esi linkęs nosį pašaipiai užlenkti. Argi bus toks, kuris atsisakytų noro
užsitarnauti vietą tautos lūpose ir sukūręs palikti kedro
vertas eiles, nebijančias nei skumbrių, nei smilkalų?“
Kas tu bebūtum, o tu, kurį ką tik sukūriau kalbėti už priešingą pusę, –
45 ne; aš, jei berašant atsitiktinai išeina kas tinkamesnio
(kada? tai retas paukštis), jei vis dėlto kas tinkamesnio išeina,
nebijau būti giriamas; juk nesu vidurių suragėjusių.
Tačiau neigiū, kad gėrio tikslas ir viršūnė yra
tavo „nuostabu“ ir „gražu“. Iškratyk tą visą „gražu“:
50 ko tik nėra jo viduj? Ar nėra ten Atijaus Iliados,
nuo čemerio apsvaigintos? Ar nėra ten visų tų elegijėlių,
kurias tik sudiktavo didikai pilnais viduriais? Vienu žodžiu, visko,
kas rašoma atsigulus ant brangmedžio sofų? Moki patiekti karštą kiaulės spenį,
moki tirtantį klientą apdovanoti nutrintu apsiaustu,
55 ir paskui sakai: „Tiesą myliu, tiesą sakykite man apie mane.“
Kaip tai? Nori, kad sakyčiau? Juokus kreti, pliki,
kai tavo storas pilvas kyšo išvirtęs pusantrų pėdos.
O Janai, kurio joks gandras neplaka iš už nugaros
ir nepajuokia ranka, baltas ausis mėgdžiojanti mikliai,
60 arba liežuviai tokie ilgi, kokius iškiša ištroškusios Apulijos kalės!
Jūs, kurių gyslomis teka patricijų kraujas, kuriems reikia gyventi
su aklais pakaušiais, susiremkite su grimasomis užnugary.
Ką sako klausytojai? Ką gi daugiau – nebent tiktai tai, jog tik dabar
giesmės liejas sklandžiu ritmu taip, kad lygi siūlė
65 reiklams nagams neužkliūva. „Moka poetas eilutę
ištiesinti taip, tarsi vieną akį primerkęs raudoną virvelę ištemptų.
Jei reikia kalbėti prieš papročius, prabangą, prieš turtuolių puotas,
didingos medžiagos Mūza suteikia mūsų poetui.“
Štai dabar pristatyti herojinius užmojus mokome jaunuolius,
70 pratusius kurti graikiškus eilėraštkus, bet patys nesame įgudę
nei aprašyti giraitę, nei derlingą sodžių pašlovinti, kur krepšiai
ir židiny, ir kiaulės, ir Palilijos, nuo liepsnojančio šieno dūmuotos,
iš kur kilo Remas ir tu, Kvintai, kai brūžinai vagoje noragą,
tave, diktatorių, skubri žmona jaučių akivaizdoje aprenge toga
75 ir tavo arklą namo parnešė liktorius. Puiku, poete!

est nunc Brisaei quem uenosus liber Acci,
 sunt quos Pacuuiusque et uerrucosa moretur
 Antiopa, aerumnis cor luctificabile fulta.
 hos pueris monitus patres infundere lippos
 80 cum uideas, quaerisne unde haec sartago loquendi
 uenerit in linguas? unde istuc dedecus, in quo
 trossulus exultat tibi per subsellia leuis?
 Nilne pudet capiti non posse pericula cano
 pellere, quin tepidum hoc optes audire ‘decenter’?
 85 ‘fur es,’ ait Pedio. Pedius quid? crimina rasis
 librat in antithetis, doctas posuisse figuras
 laudatur: ‘bellum hoc.’ hoc bellum? an, Romule, ceues?
 men moueat? quippe et, cantet si naufragus, assem
 protulerim? cantas, cum fracta te in trabe pictum
 90 ex umero portes? uerum nec nocte paratum
 plorabit, qui me uolet incuruasse querella!
 ‘Sed numeris decor est et iunctura addita crudis.
 claudere sic uersum didicit “Berecyntius Attis”
 et “qui caeruleum dirimebat Nerea delphin”,
 95 sic “costam longo subduximus Appennino”.
 arma uirum, nonne hoc spumosum et cortice pingui,
 ut ramale uetus uegrandi subere coctum?’
 quidnam igitur tenerum et laxa ceruice legendum?
 ‘torua Mimalloneis implerunt cornua bombis,
 100 et raptum uitulo caput ablatura superbo
 Bassaris et lyncem Maenas flexura corymbis
 euhion ingeminat, reparabilis assonat echo.’
 haec fierent, si testiculi uena ulla paterni
 uiueret in nobis? summa delumbe saliuu
 105 hoc natat, in labris et in udo est Maenas et Attis,
 nec pluteum caedit nec demorsos sapit unguis.
 ‘Sed quid opus teneras mordaci radere uero
 auriculas? uide sis, ne maiorum tibi forte
 limina frigescant: sonat hic de nare canina
 110 littera.’ per me equidem sint omnia protinus alba:
 nil moror. euge omnes, omnes bene, mirae eritis res.
 hoc iuuat? ‘hic,’ inquis, ‘ueto quisquam faxit oletum.’

Šiomis dienomis yra ką žavi išpampusi bakchiško Akcijaus drama,
yra tokių, kuriuos Pakuvijus ir jo karpota
Antijopė, vargų spaudžiama sielvartinga širdimi.
Kai matai, kaip žlibi tėvai apipila savo berniukus
80 tokiais primygtiniais patarimais [jais sekti], argi dar klausi, iš kur šis kalbos kratinyš
ant liežuvių pakliuvo, iš kur šita negarbė, dėl kurios
bebarzdis dabišius tau suoluose šokinėja iš džiaugsmo?
Argi visai jau ne gėda nesugebėti nuo žilos galvos atitolinti
pavojų, negeidžiant išgirsti tą drungną „gražu“?
85 „Vagis esi“, sako Pedijui. O ką į tai Pedijus? Jis kaltinimus
svarsto nugalintomis antitezėmis. Jis yra giriamas sukūręs mokslingas
figūras: „Tai gražu.“ Gražu? O gal tu, Romulai, čia judini užpakalį?
Ar mane tai galėtų sujaudinti? Kurgi ne. Ir, jei dainuotų žmogus iš sudužusio laivo,
ar tuočiau jam asą? Dainuoji, nors ant peties nešiesi save, pavaizduotą
90 prie sudužusio laivo? Tikrą, o ne pernakt paruoštą skausmą
apraudot turi tas, kuris norės mane palenkti dejone.
„Bet neišbaigtoms eilutėms buvo pridėtas grožis ir sklandumas.
Šitaip užbaigti eilutę poetas išmoko: „Berekintietis Atidas“
ir „delfinas, kurs skrodė per melsvatamsį Nerėją“,
95 ir šitaip – „pagrobėm šoną iš ilgos Apeninų grandinės“.
Ginklus ir vyrą. Ar nėra tai putota ir su stora žieve,
kaip kamščiamedžio žagaras senas, išdžiovintas žievės sustambėjusios?“
Kas tada švelnu, ką reikia skaityti pakreipus kaklą?
„Jos pripildė šiurpiai skambančius ragus Mimalonidžių ūžesio,
100 ir Basaridė, besiruošianti iškėlusį nešti galvą, nuplėštą
nuo išdidaus veršio, ir Mainadė, besirengianti lūšį vesti su gebenės šakele,
kartoja Euhijo vardą, vis iš naujo atskamba aidas.“
Ar tai vyktų, jei nors viena mūsų tėvų pautų gysla
mumyse dar tvinksėtų? Visa šita blankybė
105 plūduriuoja seilių paviršiuje, ant drėgnų lūpų laikosi Mainadė ir Atidas,
ir nei per darbinės sofas atlošą smogia, nei atsiduoda nugrauztais nagais.
„Bet kodėl reikia jautrias auseles draskyti kandžia
tiesa? Žiūrėk, prašau, kad tau kartais galingųjų
slenksčiai nepasidarytų šalti: ten iš nosies skamba šuniška
110 raidė.“ Dėl manęs tegul visa nuo šiol tampa balta;
neturiu nieko prieš. Bravo, visi, šaunu, būsit stebuklai.
Patinka? „Čia, – sakai, – bet kam draudžiu tuštintis.“

pinge duos angues: 'pueri, sacer est locus, extra
meiite.' discedo. secuit Lucilius urbem,
115 te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis;
omne uaffer uitium ridenti Flaccus amico
tangit et admissus circum praecordia ludit,
callidus excusso populum suspendere naso:
me muttire nefas? nec clam? nec cum scrobe? nusquam?
120 hic tamen infodiam: uidi, uidi ipse, libelle:
auriculas asini quis non habet? hoc ego opertum,
hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi uendo
Iliade. audaci quicumque afflate Cratino
iratum Eupolidem praegrandi cum sene palles,
125 aspice et haec, si forte aliquid decoctius audis.
inde uaporata lector mihi ferueat aure,
non hic, qui in crepidas Graiorum ludere gestit
sordidus et lusco qui possit dicere 'lusce',
sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
130 fregerit heminas Arreti aedilis iniquas,
nec qui abaco numeros et secto in puluere metas
scit risisse uaffer, multum gaudere paratus,
si cynico barbam petulans nonaria uellat.
his mane edictum, post prandia Callirhoen do.

Nupiešk dvi gyvates: „Vaikiniai, šventa ši vieta , kitur eikit
šlapintis.“ Atsitraukiu. Apčaižė Lucilijus miestą
115 ir tave, Lupai, ir tave, Mucijau, ir nusilaužė krūminį dantį jums bekašdamas.
Suktas Flakas kiekvieną besijuokiančio draugo ydą
apčiuopdavo ir, įleistas vidun, po jo paširdžius dūkdavo,
įsigudrinęs švariai iššnirpšta nosimi niekinti publiką.
Man neleista šnabždėti? Net ir slapta? Net ir duobėje? Niekur?
120 Vis dėlto šičia [paslaptį savo] užkasiu. Mačiau, mačiau pats, knygele:
kas asilo auselių neturi? Aš šitos paslapties,
šito savojo juoko, tokio niekučio, tau neparduosiu už jokią
Iliadą. Kas bebūtum, įkvėptasis tiesmuko Kratino,
kuris išblykšti, beskaitydamas piktajį Eupolidą ir didįjį senį ,
125 užmesk akis ir į šitas [eiles], jei kartais gebi išgirsti ir kažką tirštesnio, nuvirinto.
Šitais būdais garais išvalyta ausimi skaitytojas tegul dėl manęs užsidega,
o ne tas stačiokas, kuris mėgaujasi išjuokdamas graikų
krepidas ir vienaakį išvadinti išdrįšęs vienakiu,
save laiko svarbiu, besididžiuodamas pareigomis provincijoje,
130 mat būdamas edilas Arcijuje jis sudaužė neteisingus matus, -
nei tas gudruolis, kuris moka išjuokti skaičius abake arba nubrėžtas smėly
figūras, pasiruošęs nepaprastai linksmintis,
jei akiplėša kekšė kinikui barzdą papeštų.
Šiems ryte duodu skelbimą, o po pietų – Kalirojė.

Komentaras

1. **O curas hominum, o quantum est in rebus inane.** Satyros pasakotojas griebiasi tuščių ir bergždžių rūpesčių, kuriais vadovaujasi visuomenė. Persijus pradeda satyrą parafraze arba citata, kurios kilmė praeitame amžiuje sukėlė ilgą diskusiją.²² Jei laikoma, kad antrai satyros eilutei skirtos scholijos (čia ir toliau naudojamės scholijų leidimu *Commentum Cornuti in Persium*, ed. W. V. Clausen ir J. E. G. Zetzel) autorius iš tikrųjų komentavo šią, t. y. pirmąją eilutę, Persijus visą eilutę pasiskolino arba imitavo iš Lucilijaus pirmos knygos (Lucil. 9 Marx = 2 Warmington) ir šitaip su nuostabos gaida leidžiasi plūsti žmonijos ydas (Nikitinski 2002, 53–54).

Joshua D. Sosin atmeta nuorodą į Lucilijų ir teigia, kad šioje eilutėje yra Lukrecijaus parafrazė, o minėta scholija iš tikro aiškina antrą satyros eilutę (žr. komentarą *ad loc.*). Savo struktūra pirma eilutė nurodo į dvi vietas iš Lukrecijaus *Apie daiktų prigimtį*: pirmosios dvi su puse pėdos primena Lucr. 2. 14 (*O miseris hominum mentes, o pectora caeca!* – „O niekingi žmonių protai, o aklos širdys!“), o trys paskutinės pėdos atkartoja lukrecišką eilutės užbaigą (Lucr. 1. 330, [...] *est in rebus inane* – „yra daiktuose tuštumos“; frazė (*in*) *rebus inane* tokioje pat metrinėje pozicijoje aptinkama bent dar aštuoniose Lukrecijaus poemos I knygos eilutėse, žr. Sosin 1999, 282, n. 4). Persijus galėjo vartoti lukrecišką *inane* perkeltine reikšme, tačiau ir epikūrininkas jau tai darė kalbėdamas apie tuščius žmonių rūpesčius (*curis inanibus*, Lucr. 5. 1431). *Curae hominum* – tai bereikalingas nerimas dėl išorės reikalų, tokių kaip sėkmė ir turtas, slegiančių tuos, kurie yra akli svarbesniems gyvenimo rūpesčiams. Persijaus aliuzija į Lucr. 2. 14 reikalauja platesnio konteksto: II kn. pradžioje Lukrecijus mėgaujasi filosofijos aukštumomis, nuo kurių patogiai galima stebėti žmonijos vaidus, vargus bei klaidas. Tokia būtent yra retorinė laikysena satyriko, kuris pareigingai seka visuomenės ydas. II kn. įžangoje Lukrecijus pasitelkia keletą satyrai būdingų motyvų, šitaip padarydamas įžangą ne tik filosofinę, bet ir satyrišką. Nurodydamas į šią *Apie daiktų prigimtį* poemos vietą, Persijus suteikia savo satyrai filosofinę perspektyvą: kaip Lukrecijus pasinaudojo satyros elementais išreišdamas savo filosofinę poziciją, taip Persijus paverčia filosofiją savo programos dalimi (Sosin 1999, 284–287).

2. **‘quis leget haec?’... nemo.** Mintis ir kalba primena Hor. *Sat.* 1. 4. 22–23 (*cum mea nemo / scripta legat* [...]) – „kai niekas neskaito to, ką rašau“. Joshua D. Sosin mano, kad šiai eilutei skirta scholija nurodė aliuziją į Senekos septintą laišką Lucilijui, kuris priklauso pirmajam laiškų knygai. Persijaus satyrą ir laišką jungia bendra tema – autorius ir jo publika. Seneka užbaigia septintą laišką su trimis Demokrito, nežinomo asmens ir Epikūro atsakymais į klausimą, kodėl taikomasi į nedidelę publiką (Sen. *Ep.* 7. 10–11). Persijaus atsakymą atkartoja nežinomas asmuo: jam užteks ir kelių, ir vieno, ir nė vieno, kuris jį suprastų. Šitokiu būdu Persijus save įtraukia į Demokrito ir Epikūro gretas, signalizuodamas epikūrietišką

²² Sosin 1999 apibendrina diskusiją ir nurodo susijusią bibliografiją.

laikyseną autoriaus ir publikos atžvilgiu. Aliuzija į Senekos laišką Lucilijui dera su nuoroda į Lukrecijaus *Apie daiktų prigimtį*: pirma pabrėžęs filosofišką distanciją tarp savęs ir savo satyros objekto, Persijus išreiškia siekį rašyti išmanančiai publikai. Tai yra patikimumo didinimo strategija (Sosin 1999, 289–292).

3. **uel duo uel nemo**. Frazė iš dalies modeliuota pagal graikišką ἢ τις ἢ οὐδείς – „arba kas nors, arba niekas“ (Hdt. 3. 140. 2; Pl. *Resp.* 496c). Plg. Hor. *Sat.* 1. 4. 71–73: Horacijaus kūryba nepateks į minios rankas; poetas skaito ją tik draugams ir tik prispirtas.

4. **Polydamas et Troiades**. Nuoroda į Hektoro žodžius Hom. *Il.* 22. 100, 105 (eil. 100: Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχεῖν ἀναθήσει – „Polidamantas man pirmas priekaištą užmes“; eil. 105: αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους – „gėdijusi trojėnų ir trojėnių gražiarūbių“). Polidamantas buvo pataręs trojėnams grįžti į tvirtovę, kad veiksmingiau atremtų kerštingo Achilo antpuolį (Hom. *Il.* 18. 254 *sqq.*). Nepaklausęs draugo patarimo, Hektoras gėdijasi trauktis į pilį, kur visi jį kaltins pasikliovus savo jėgomis ir pražudžius žmones. Persijus tarsi Hektoras drąsiai, tačiau nesaugiai išeina į viešumą su savo satyromis. Polidamantas ir trojietės atstovauja nepalankiam visuomenės vertinimui. Pirmąją eilutę cituoja Aristotelis *Nikomacho etikoje* (Arist. *Eth. Nic.* 3. 8. 2), o Ciceronas laiškuose Atikui dukart pilnai cituoja abi, sykį tik antros eilutės pradžia (atitinkamai Cic. *Att.* 2. 5. 1, 7. 1. 4, 8. 16. 2). Romėnai save kildino iš trojėnų, tad tinka juos vadinti taip pat.

Labeonem. Tikėtina, kad turimas omenyje Persijaus amžininkas poetas Atijus Labeonas, vėliau dar kartą satyroje paminimas vardu (eil. 50). Jis išvertė abi Homero poemas pažodiškai ir gan juokingai. Scholijose pateikiamas toks jo *Iliados* vertimo pavyzdys: *crudum manduces Priamum Priamique pisinnos* – „žalią galėtum sukramtyti Prijamą ir Prijamo mažylius“ (originalas: Hom. *Il.* 4. 35, ὦμὸν βεβρώθοις Πριάμων Πριάμοιο τε παῖδας). Žodžiai *manduces* ir *pisinnos* turėjo romėnų skaitytojams skambėti pernelyg paprastai ir kasdieniškai, lyginant su didingu Homero epo stiliumi (Connors 2005, 137). Turbūt forma *Troiades*, atkartojanti vieną iš graikiškų formų (Τρωιάδας, Hom. *Il.* 9. 139) ir lotynų raštijoje aptinkama tik šiame tekste (įprastai būna *Troades*), buvo vartojama Labeono vertimuose (Nikitinski 2002, 55).

5–7. **non... / examenque improbum... / castiges**. *Examen castigare* – pirštu suduoti svirčiai, kuri rodo, ar svarstyklės pusiausvyroje. Nėra prasmės bandyti išlyginti svarstyklių, kurios yra visuomet neteisingos (*turbida Roma*, eil. 5).

6. **eleuet**. „Menkina, nuvertina“. Svarstyklių metafora: svarstyklių lėkštutė pakyla, kai sumažinamas jai tenkantis svoris. Roma vaizduojama kaip neteisingos svarstyklės, kurios negeba tinkamai pasverti (vertinti) literatūros. Metafora aptinkama Hor. *Ep.* 2. 1. 29–30: *Romani pensantur eadem / scriptores trutina* – „Romėnų rašytojai pasveriami tomis pačiomis svarstyklėmis“.

7. **nec te quaesieris extra**. Frazę galima versti dvejai, nes *extra* sakinyje gali veikti kaip prielinksnis arba prieveiksmis. Pirmu atveju prasmė būtų „neklauk kitų nuomonės, išskyrus savo“, t. y. „pasitikėk tik savo nuomone“. Antru atveju prasmė: „neieškok savęs išorėje“, t. y. „nesiek pažinti savęs teiraudamasis

kitų“. Vertime laikomės antros interpretacijos. Šiais žodžiais nuo bet kokios nuvertinamos literatūros pereinama prie savo paties kūrybos. Plg. paralelę minėtame Senekos septintame laiške Lucilijui, kur Seneka ragina jį atsitraukti į save (Sen. *Ep.* 7. 8).

8. **nam Romae quis non.** Aposiopezė – Persijus susilaiko nuo tam tikro vertinimo; mintis veikiausiai pratęsiama eil. 121.

a, si fas dicere! sed fas. Šie žodžiai nenurodo į praeitą sakinį. Persijus vis dėlto pakeičia nuomonę – Romą dera užpulti, nes akivaizdžiai yra medžiagos ir tai pritinka satyrai. Tokio tipo posakiai pasitaiko graikų tragedijoje (Soph. *Trach.* 809–810, εἰ θέμις δ', ἐπεύχομαι: / θέμις δ', ἐπεὶ – „jei teisinga, meldžiu. O teisinga yra“; Eur. *El.* 300, λέγοιμ' ἄν, εἰ χρή — χρή δὲ πρὸς φίλον λέγειν – „pasakysiu, jei reikia – ir reikia pasakyti draugui“).

9–11. Pašaiptai priekaištaujama bendraamžiams – jauniems žmonėms, kurie tik palikę vaikystę jau mėgdžioja seniams (eil. 9 *canitiem*) ir dėdėms (eil. 11 *patruos*) būdingą niūrumą, griežtumą, smulkmeniškumą (eil. 9 *vivere triste*).

10. **nucibus... relictis.** Pažodžiui „palikus riešutus“, t. y. užbaigus vaikystės amžių. Priežodis kilo iš berniukų žaidimų su riešutais. Plg. Katulo epitalamijo vietą, kur jaunikis raginamas atiduoti riešutus berniukams (Catull. 61. 131–133).

facimus quaecumque. Visos kitos mūsų nenuoseklumo – amžiaus ir išorės nederėjimo formos.

11. **sapimus patruos.** *Patruos* yra griežtumo metonimija. Dėdžių (iš tėvo pusės) griežtumas buvo tapęs priežodžiu (pvz., Cic. *Cael.* 25; Hor. *Carm.* 3. 12. 3, *Sat.* 2, 3, 88).

12. **quid faciam?** Ta pati frazė panašiam kontekste aptinkama Hor. *Sat.* 2. 1. 24.

petulanti splene. Blužnis buvo laikoma juoko buveine. *Petulans* – „negalinti susilaikyti“, tad ir „agresyvi, žeidžianti“. Persijus negali suvaldyti savo juoko.

13. **Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber.** Pakeičiama Horacijaus eilutė, kur kalbama apie Romoje tvyrančią poezijos rašymo maniją (Hor. *Ep.* 2. 1. 117, *scribimus indocti doctique poemata passim* – „neįgudę ir įgudę, rašome poemas visi, be jokio skirtumo“).

inclusi. Tarsi „užsidarę namie“ – „slapta“. Uoliam darbui reikalinga vienatvė ir ramybė. Dar gali būti turimas omenų pasiruošimas prieš pasirodant publikai.

14. **grande aliquid.** Epitetas *grande* buvo vartojamas nusakyti aukštąjį kalbos stilių retorikoje; jis ypač tiko publiką sujaudinti siekiančiam oratoriui. Ciceronas tokio stiliaus atstovus teigiama prasme vadina gražbyliais (*grandiloqui*, Cic. *Orat.* 5. 20).

pulmo animae praelargus. Plaučiai buvo laikomi emocijų buveine. Galimas daiktas, kad Persijus šičia pašiepia tuos „didelio įkvėpimo“, t. y. oro išpūstiems plaučiams rašančius autorius, pats iš Horacijaus kūrybos žinodamas, kad geriausia turėti „subtilų dvelksmą“ (*spiritum... tenuem*, Hor. *Carm.* 2. 16. 38; Nikitinski 2002, 59).

15–21. Toliau kalbama apie minėtos kūrybos įmantrų deklamavimą, jį atliekantį poetą ir poveikį publikai.

15. **pexusque**. Epitetas siejasi su pernelyg rūpestinga kūno priežiūra ir sumoteriškėjimu. Plg. „Tu juk pažįsti gražučių, tiesiog šiugždančių jaunuolių su puikiomis barzdomis ir šukuosenomis: nesitikėk iš jų nieko drąsaus, nieko tvirto. Kalba – sielos rūbas: kai ji apkirpta, padažyta ir papuošta, tada aišku, kad ir sieloje nėra nuoširdumo, o tik kažkoks apsimetimas“ (Sen. *Ep.* 115. 2, vertė D. Dilytė).

togaque recenti. Dėvintis nauja, dar nė karto neplauta balta toga. Kvintilijanui per didelis rūpestis apdaru, apavu ir plaukais yra tiek pat peiktinas kiek ir perdėta nepriežiūra (Quint. *Inst.* 11. 3. 137). Svetonijus rašo, jog Neronas jokio drabužio nevilkėjo antrą kartą (Suet. *Ner.* 30. 2).

16. **natalicia... cum sardonyche**. Tai – žiedas, kurį žmogus nešiodavo tik per savo gimimo dieną. Veikiausiai šį brangų papuošalą ir kitas išorės detales, minimas ankstesnėje eilutėje, skaitovas demonstruoja siekdamas į save atgręžti klausytojų veidus ir jiems įtikti.

albus. Arba tautologiškai pabrėžiama, kad dėvima spindinčiai balta toga (ankstesnėje eilutėje *togaque recenti*, Harvey 1981, 21; plg. Hor. *Sat.* 2. 2. 61, kur kažkoks Avidijenas savo gimimo dieną švenčia apsirengęs baltai, *albatus*), arba turimas mintyje išblyškimas iš skaitymo baimės (plg. Pers. 3. 98, *timor albus* – „išbalusi baimė“; Nikitinski 2002, 60). Vertime laikomės antros interpretacijos.

17. **sede leges celsa**. Būdavo skaitoma atsisėdus ir skaitovo krėslas būdavo aukštesnis už klausytojų suolus.

17–18. **liquido cum plasmate guttur / mobile conlueris**. Žaidžiama dviem būdvardžio *liquidus* reikšmėmis: „aiškus“ (kalbant apie balsą) ir įprasta reikšme „skystas“. Pirmoji dera su *plasma* – „moduliacija“. Antroji – su *conlueris*, „būsi skalavęs“. Kvintilijano laikais buvo madinga daryti moduliacijas, kurios padarydavo skaitymą „moterišką“ – tikriausiai pernelyg muzikalų, išraiškingą, nesantūrų (*lectio... plasmate... effeminata*, Quint. *Inst.* 1. 8. 2),

18. **patranti... ocello**. Anot scholijos, *patratio* yra lytinio akto užbaigimas. Kvintilijanas nori atgrasyti oratorius nuo tokių frazių kaip Salustijaus *patrare bellum* (pvz., Sall. *Iug.* 75, *patrandi belli* – „užbaigti karą“), nes publika jas suprastų veikiau nešvankiai (Quint. *Inst.* 8. 3. 44). *Ocello* – erotinis, arba meilinis deminutyvas (*erotic diminutive*, lotyniškai *deminutivum venerium*). Skaitovo akys yra geidulio nusilpnintos, atpalaiduotos kaip ir jis pats (*fractus*). Kvintilijanas nurodo, kokios oratoriaus akys neturėtų būti: nuvargusios, geidulingos, malonumo užlietos (Quint. *Inst.* 11. 3. 76).

20. **ingentes trepidare Titos**. *Ingentes* – „žymius, didžius“, taip pat „milžiniškus, didžiulius“, kaip nusakomi herojai poezijoje (Verg. *Aen.* 12. 927: *ingens... Turnus* – „milžinas Turnas“; Sen. *Ag.* 810: *semper ingentes alumnos educas* – „(Argas) visada išauginantis sūnus galiūnus“). *Trepidare* – publika negali ramiai klausytis, virpėdama iš seksualinio ir estetinio malonumo. *Titos* – įprastu vyro vardu vadinami romėnai. Pasak scholijos šiai eilutei, šiuo žodžiu jie vadinami dėl varpos dydžio, tad galima įsivaizduoti ir sujudintas milžiniškas varpas (plg. Marcialio epigramą apie panašų vardą turintį Titijų: „Šitoks Titijaus „stulpas“ kabo ilgas“; Mart. 11. 51. 1, vertė A. T. Veličkienė).

lumbum. Strėnos buvo laikomos aistrų buveine.

21. **tremulo... uersu**. Primena Horacijaus frazė *cantu tremulo* („virpančiu dainavimu“, Hor. *Carm.* 4. 13. 5). Skaitovo balsas silpnas ir dreba iš baimės.

22. **uetule**. Plg. eil. 9 *canitiem* ir kitą eilutę.

escas. Plg. metaforą Plaut. *Poen.* 1175: *oculis epulas dare* – „vaišinti akis“, t. y. jas džiuginti. Literatūra dažnai prilyginama maistui, ypač graikų autorių kūrinuose (Bramble 1974, 50–54).

23. **auriculis**. Renkamės daugumoje rankraščių aptinkamą skaitymo variantą *auriculis* (palaiko Jahn 1843, Villeneuve 1918, Cartault 1951, Nikitinski 2002) vietoj Johan Madvig pasiūlytos konjektūros *articulis* (Madvig 1873, 128; palaiko Harvey 1981, Kissel 1990, Braund 2004, Kissel 2007). Per dvi eilutes kartojamas *auriculis* pabrėžia Persijaus nuostabą. Klausytojai mėgaujasi ne eilėmis, o nepadoriu geidulingumu skaitovo balse. Deminutyvu išreiškiamas auselių švelnumas bei jautrumas.

cute perditus. Išblyškęs nuo atkaklaus rašymo, veikiausiai naktinėjant ir nerimaujant, dėl to oda pavargusi, pažeista. Taip pat „išsekintas geidulio“, nes *cute perditus* vartojama apie žmogų, kuris meilės reikaluose daug prakaituoja ir šitaip save eikvoja, naikina (Nikitinski 2002, 63).

ohe. Skaitovas apsimeta kukliai manęs, kad jau užtektinai paskaitė, norėdamas sulaukti iš plojančių klausytojų prašymo tęsti, taip pat ir pasitenkinti jų aistringumu.

24. **quo didicisse**. Plg. frazė iš minėto Senekos septinto laiško: *cui ergo ista didici* – „tad kam visa tai mokiausi?“ (Sen. *Ep.* 7. 10).

fermentum. Veltui į tešlą dedamos mielės, nebent kad išpūstų masę, taip ir troškimas išmokti poezijos meno nėra naudingas, jei negalima jos skelbti viešumoje ir pelnyti šlovės.

25. **rupto iecore**. Kepenys buvo laikomos emocijų, audringų aistrų buveine; dėl tokios asociacijos *iecore* pakeičia *pectore*, žinių ir proto buveinę, ir labiau tinka apibūdinti nevyrišką poetą (Harvey 1981, 24–25). Kildamos mielės gali išsiveržti iš kepenų – poetinio impulso neįmanoma sulaikyti savyje.

caprificus. Figmedis sugeba augdamas pralaužti sienas bei uolas (plg. Mart. 10. 2. 9; Juv. 10. 144–145).

26. **en pallor seniumque**. Plg. eil. 23 *cute perditus*. eil. 22 *vetule*. Atkreipiamas dėmesys į pašnekovo išblyškimą bei eikvojimąsi studijuojant. Persijus satyrų rinkinio prologe pirmąkart kalba apie poetams būdingą blyškumą (Pers. *Prol.* 4: *pallidam Pirenem* – „blyškinančią Pirenę“). *Senium* – pernelyg rimta laikysena, kurią lėmė ilgas darbas prie knygų. Mintis ne kartą aptinkama Horacijaus eilėse (Hor. *Ep.* 1. 18. 47: *inhumanae senium depone Camenae* – „padėk į šalį atsiskyrėlės Kamenos niūrumą“; taip pat 1. 7. 85, 2. 2. 82–83).

o mores. Sutrumpinta populiari Cicerono frazė *O tempora! o mores!* – „o laikai, o papročiai! (Cic. *Cat.* 1. 2, *Verr.* 4. 56, *Deiot.* 11. 31; vėliau cituojama Sen. *Suas.* 6.3, Quint. *Inst.* 9. 2. 26, Mart. 9. 70. 1). Persijus užsipuola demonstracijai paruoštą literatūrą.

26–27. **usque adeone / scire... scire... sciat alter**. Visą šitą sakinį cituoja Kvintilijanas kaip retorinės figūros *iteratio* (pakartojimo) tinkamą pavyzdį (Quint. *Inst.* 9. 3. 42). Žaismas su veiksmožodžiu *scire* poezijoje jau pasitaikė anksčiau (Plaut. *Mostell.* 1156: *quia fecit quae te scire scit* – „nes jis padarė tai, ką

žino tave žinant“; Lucr. 4. 469–470: *denique nil sciri siquis putat, id quoque nescit / an sciri possit, quoniam nil scire fatetur* – „darsyk, jei kas mano nesant nieko žinomo, taip pat nežino, ar tai gali būti sužinota, nes pripažįsta nieko nežina“).

28. **digito monstrari**. Beveik identiška frazė aptinkama Horacijaus vienoje odėje: *totum muneris hoc tui est, / quod monstror digito praetereuntium* – „visa tai yra tavo dovana, jog praeinantys rodo į mane pirštais“ (Hor. *Carm.* 4. 3. 21–22). Kitaip nei Horacijus, Persijus nepritaria aplinkos pripažinimui.

hic est. Plg. Cic. *Tusc.* 5. 103: *Leviculus sane noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculae, ut mos in Graecia est, insusurrantisque alteri: 'Hic est ille Demosthenes.'* – „Lengvabūdis tikrai buvo mūsų Demostenas, kuris sakėsi apsidžiaugęs tuo šnabždesiu vandenį nešančios moterėlės, kaip įprasta Graikijoje, ir kuždančios kitai „Jis yra tasai Demostenas.“

29. **cirratorum**. Garbanotais buvo vadinami jaunesni mokiniai, nes vyresniems nuo tam tikro amžiaus plaukai būdavo nukerpami.

dictata. *Dictata (plurale tantum)* – ištraukos, kurias skaitydavo mokytojai, o mokiniai kartodavo ir įsimindavo. Panašiai tokios pripažinimo formos nevertina ir Horacijus (Hor. *Sat.* 1. 10. 74–75). Anot Svetonijaus, pradedant gramatiku Kvintu Cecilijumi Epirota (I a. pr. Kr.) imta mokyklose skaityti poetus dar jiems esant gyviems (Suet. *Gram.* 16). Vis dėlto mintis apie šlovę poeto gyvenimo metu priklauso eil. 28, nes toliau (eil. 30–40) kalbama apie mirusio poeto eilių skaitymą.

30–31. **quaerunt/ ... saturi**. Priešingos reikšmės žodžių derinys aptinkamas Hor. *Sat.* 2. 2. 7: *impransi... disquirite* – „nevalgę išsiaiškinkite“. Horacijus perduoda kito asmens (Ofelo) kalbą apie gyvenimą paprastai, kol svečiai dar nepradėjo valgyti. Kadangi toliau kalbama apie tinkamus ir netinkamus maisto vartojimo įpročius, klausytojai privalo tirti reikalą ne kaip papirkti teisėjai (*ibid.* 9–10). Be to, Persijus turbūt nurodo į graikišką patarlę *παχεία γαστήρ λεπτόν ου τίκτει νόον* (Galen. *Thrasyb.* 5.878, „storas pilvas subtilios minties nepagimdo“; lotyniškai *pinguis venter non gignit sensum tenuem*, Hieron. *Ep.* 52. 11). Yra sąsajų su literatūros kaip maisto metafora eil. 22 *escas* – prisisotinę prasta poezija, klausytojai negali deramai vertinti literatūros.

31. **Romulidae**. Kilmingi romėnai ironiškai vadinami Romos įkūrėjo Romulo palikuoniais, pabrėžiant esamo dekadanso ir didingos praeties kontrastą. Epitetas būdingas epiniam stiliui (Lucr. 4. 683, Verg. *Aen.* 8. 638).

dia. Archaizmas, vartojamas epe ir didaktinėje poezijoje (Enn. *Ann.* 111 Vahlen; Lucr. 1. 22 ir kitur; Verg. *Aen.* 11. 657). Satyroje pasitelkiamas parodijuojant epinį stilių (Lucil. 1316 Marx = 1240 Warmington, *Valeri sententia dia* – „Valerijaus dieviškas posakis“; Lucilijaus imitacija Hor. *Sat.* 1. 2. 32, *sententia dia Catonis* – „Katono dieviškas posakis“). Persijus vartoja epiteta pajuokiamai.

32–35. Buvo įprasta puotose klausytis skaitovų arba deklamatorių (Petron. *Sat.* 59. 3, 68. 4–5; Plin. *Ep.* 1. 15. 2, 9. 17. 3). Vaizduojamas skaitovas yra ištaigiai apsirengęs, tad jis vargiai priklauso įprastai tokius

vaidmenis atliekantiems vergams arba atleistiniams. Veikiausiai tai yra puotos šeimininkas. Pavyzdžiui, Trimalchijonas savo pobūvyje deklamuoja Publilijaus Siro eiles (Petron. *Sat.* 55. 5).

32. **hyacinthina laena**. Prašmatnus drabužis ženklina savininko delikatumą (plg. Sen. *Ep.* 114. 21, Mart. 1. 96. 6–7, Juv. 2. 97). Imperiniu laikotarpiu dabišiai, užuot dėvėję tradicine toga, nešiodavo įvairius apsiaustus. Vilnonė *laena* pirmiau buvo flaminų oficiali apranga (Cic. *Brut.* 14. 56, Serv. *Aen.* 4. 262), vėliau ją perėmė aukštosios visuomenės klasės (Mart. 8. 59. 10, Juv. 3. 283). Nėra aišku, į kokio augalo žiedų spalvą nurodoma – tuo pačiu pavadinimu (*hyacinthus*, ὑάκινθος) buvo vadinama ne viena gėlė. Galima tik teigti, kad ji buvo tamsi. Lotynų poezijoje hiacintui daugiausia taikomi raudonos ir violetinės spalvų spektro epitetai. Be to, tam tikra ametisto atmaina buvo graikiškai vadinama ὑάκινθος (Heliod. *Aeth.* 2. 30). Turbūt šičia turima omeny blyškesnė ir šviesesnė spalva negu violetinė (Nikitinski 2002, 66).

33. **balba**. Tyčiniai kalbos defektai nurodo į sumoteriškėjimą: grebluoti gali siekianti sužavėti moteris (Ov. *Ars am.* 3. 294) arba delikatus vyras (Mart. 10. 65. 10). Skaitovas kalba neaiškiai, kad pasirodytų labiau pakylėtas (Nikitinski 2002, 66).

34. **Phyllidas Hysipylos**. Vardai daugiskaitos forma atstovauja tipui ir yra vartojami paniekinamai (plg. Cic. *Cat.* 2. 23, *Catilinarum*; Hor. *Sat.* 1. 7. 8, *Sisennas, Barros*). Skaitomos sentimentalios eilės, kuriose vaizduojami nelaimingai įsimylėjusių, paniekintą meilę patyrusių herojų išgyvenimai. Filidė buvo Tesėjo sūnaus Demofonto žmona; šis ją vedė, kai grįždamas iš Trojos karo apsistojo Trakijoje. Jis norėjo pirmiau parvykti į gimtuosius Atėnus, tad pažadėjo vėl pamatyti Filidę, tačiau neištesėjo savo žodžio dėl užmaršumo ir žmona nusižudė pasikardama (Serv. *Ecl.* 5. 10). Arba jis grįžo pavėlavęs – Filidė buvo mirusi iš sielvarto (Hyg. *Fab.* 59). Hipsipilė ir Jasonas susilaukė vaikų, kol herojus, vykdamas su argonautais į Kolchidę, buvo apsistojęs Lemno saloje. Jasonas pratęsė ir užbaigė žygį, tačiau grįždamas iš Kolchidės neužsuko į Lemną. Hipsipilė, užmiršta nedėkingo mylimojo, ilgai verkė dėl savo likimo (Schol.). Abi herojės yra Ovidijaus *Herojų laiškų* adresantės (atitinkamai II ir VI laiško). Šių moterų istorijos buvo ne tik elegijos, bet ir tragedijų (neišlikusios Aischilo *Hipsipilės* ir *Lemniečių*, Sofoklio *Lemniečių*, dalinai išlikusios Euripido *Hipsipilės*) bei epilijų (jeigu *Phyllis* yra epilijo pavadinimas Ov. *Pont.* 4. 16. 20) medžiaga.

plorabile. Taip nusakomas sentimentalus ir įprastai (pernelyg) gailus, kaip spėjama, elegijų pobūdis – parodijuojamas žanro epitetas *flebilis* (Ov. *Am.* 3. 9. 3, *flebilis... Elegia* – „gaudi Elegija“, *Her.* 15. 7, *elegiae flebilis carmen* – „gaili elegijos giesmė“, Villeneuve 1918, 29). Plg. Sen. *Ep.* 63. 1, *lacrimandum est non plorandum* – „reikia ašaroti, o ne verkti“).

35. **eliquat**. Metafora perimta iš vyno filtravimo praktikos. Norint atskirti nuosėdas nuo skysčio, vynas būdavo košiamas pilant per koštuvą ar lininį maišą. Žodžiai iš skaitovo lūpų neišeina natūraliai – jie ištariami lyg būtų varvinami. Be to, šičia imituojamas Herodas (Herod. 3.33–4, ὄκως... ἐκ τετραμῆνης ἦθεϊ / “Ἀπολλων . . . Ἄγρεῦ . . .” – „tarsi iš skylėto ąsočio išvarvina Apolonai... Šauly...“).

tenero supplantat uerba palato. *Tenero* („minkštu, švelniu“) – dar viena nuoroda į skaitovo delikatumą. *Palato* – žodžiai tariami gomuriu, minkštai, tarsi kaip seniui netekus dantų. *Supplantat* („pakiša koją, neleidžia bėgti“) dera su greblumu eil. 33. Šios eilutės užbaiga ir epitetas iš anksčiau (eil. 33 *balba*) paimti iš vienos Horacijaus satyros (Hor. *Sat.* 2. 3. 274, *balba feris annoso verba palato* – „neaiškius žodžius tauški senu gomuriu“).

36–40. Ironija: juk tikrai laimingas yra poetas kape, jei jo giesmes tokie žymūs klausytojai giria. Galbūt šicia Persijus apverčia autoriaus kūrybos kaip jo amžino atminimo tropą, kurį Horacijus praplėtė prilygindamas literatūrą antkapiniam paminklui (Hor. *Carm.* 3. 30. 1). Tokiu atveju galima išvelgti tylią kritiką poetams, kurie pernelyg pasitiki savo talentu arba perdėtai bijo likti užmiršti.

36–39. **nunc non... / ... non... nunc... / ... nunc non... / ... nunc non.** Kartojant pabrėžiama ironija.

36. **assensere uiri.** Dar viena epinio stiliaus parodija (Verg. *Aen.* 2. 130, *adsensere omnes* – „pritarė visi“, Ov. *Met.* 9. 259, *adsensere dei* – „pritarė dievai“). Galimas daiktas, jog čia turimi omeny kilmingieji puotos dalyviai, lyginant su likusiais paprastesniais svečiais (eil. 38, *convivae*; Harvey 1981 *ad loc.*). Plinijus Jaunesnysis nepalaikė svečių skirstymo puotų metu (Plin. *Ep.* 2. 6. 2–5).

37. **leuior cippus... imprimi ossa.** Pasitelkiamas *Sit tibi terra levis* („tebūna tau lengva žemelė“) motyvas, aptinkamas mirusiems atminti skirtuose paminkliniuose įrašuose bei poezijoje (Lattimore 1962, 65–74).

38. **laudant conuiuae.** Atliepiama eil 36 frazei *assensere viri*. Gali būti, kad šie svečiai yra parazitai, kurie dar stipriau išreiškia pritarimą patronų nuomonei, siekdami jiems įsiteikti. Eil. 36 kilmingesni *viri* pritarė (*assensere*) poeto eilėms, o šie jas giria, liaupsina (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

39–40. **e tumulo... / nascentur uiolae.** Kitas laidotuvių epitafijų motyvas – noras, kad ant kapo ar aplink jį išaugtų gėlės (Lattimore 1962, 130–131, 135–136). Našlaitės veikia kaip nuoroda į hiacinto spalvos vilnonį apsiaustą eil. 32, kuriuo apsilvilkęs yra skaitovas (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

40–62. Persijus sutinka su pokalbininku, kad joks žmogus negali atsispirti pagundai pelnyti šlovę, tačiau peikia neišmanančios ir paperkamos publikos nuomonę.

40. ‘rides’, **ait.** Frazė pasiskolinta iš Hor. *Ep.* 1. 19. 43, kur įsivaizduojamas pašnekovas pastebi ironiją bei apsimestinį kuklumą save menkinančio Horacijaus žodžiuose. O Persijus menkina kitus.

40–41. **nimis uncis / naribus indulges.** Frazė sudaryta remiantis Lucr. 3. 933–934, *nimis aegris / luctibus indulges* – „pernelyg atsiduodi liūdnam sielvartui“. Perimama Horacijaus frazė išreikšti niekinančią pašaipą (Hor. *Sat.* 1. 6. 5, *naso... adunco* – „suraukta nosimi“).

41–42. **uelle... / ... meruisse.** Pleonazmai su *velle* yra dažni poezijoje (Catull. 93. 1, *studeo ... tibi velle placere* – „stengiuosi tau patikti“; Ov. *Met.* 10. 132, *velle mori statuit* – „pasiryžo numirti“). Tokia frazės sandara stipriau pabrėžia klausimo mintį.

42. **os populi meruisse.** Plg. Ov. *Met.* 15. 878, *ore legar populi* – „išliksiu skaitomas žmonių lūpose“.

cedro digna locutus. Parodijuojama Verg. *Aen.* 6. 662, *quique pii vates et Phoebos digna locuti* – „ir kurie buvo ištikimi dainiai ir giedojo, kas verta Foibo“. Kedras metonimiškai reiškia kedro aliejų, kuriuo rankraščiai būdavo apsaugomi nuo irimo bei kandžių (schol.). Horacijus atskiria kedro aliejų nuo kipariso dėžutės (Hor. *Ars P.* 331-332: „vargu ar sulauksim kada eilių, kurias reiktų / Kedro aliejum sutept ir saugot dėžėj kipariso?“; vertė E. Ulčinaite) Tad minimos eilės yra vertos ilgaamžiškumo.

43. **linquere.** Poetinė forma, vartojama vietoj įprastesnio *relinquere*, suteikia iškilumo.

nec scombros metuentia carmina nec tus. Prastos poezijos rankraščiai būdavo naudojami susukti sūdomą žuvį (Catull. 95. 8), smilkalus, kvėpalus bei prieskonius (Hor. *Ep.* 2. 1. 269–270).

44. Pripažįstamas pašnekovo fiktyvumas.

45. **exit.** Persijus perima metaforą iš puodininkystės savo kūrybai apibūdinti (plg. Hor. *Ars P.* 22).

46. **rara avis.** Horacijus frazę *rara avis* vartoja tiesiogine reikšme (Hor. *Sat.* 2. 2. 26). Lig šiol vartojamas posakis paimtas iš vėliau už Persijų rašiusio Juvenalio satyros (Juv. 6. 165).

47. **cornea fibra.** Rago kietumas galimai buvo tapęs priežodžiu (Plin. *HN* 31. 103, Petron. *Sat.* 134. 11). *Fibra*, viduriai, apima ir kepenis (*iecur*), tad tai tampa dar vienu būdu įvardinti žmogaus jausmų buveinę; šis daiktavardis ir eil. 45, 46 veiksmazodis *exit* nukreipia į pašnekovo žodžius eil. 25 *iecore exierit*.

48. **recti finemque extremumque.** Ciceronas paskutinius du žodžius vartoja versdamas graikišką terminą τὸ τέλος (Cic. *Fin.* 3. 7. 26, *licebit etiam finem pro extremo aut ultimo dicere* – „galima taip pat sakyti tikslas vietoj didžiausio arba aukščiausio gėrio“).

49. **'euge' tuum et 'belle'.** Šiais ir kitokiais sušukimais buvo išreiškiamas pritarimas per viešus skaitymus. Persijus vartoja kasdienesnius jausmazodžius, lyginant su Horacijumi (Hor. *Ars P.* 428 *clamabit enim 'pulchre, bene, recte'* – „mat šauks gražu, gera, tobula“). Graikiškas *euge* populiarus romėnų komedijoje, o *belle* yra daugiausia vartojamas pasigėrėjimo žodis (Harvey 1981 *ad loc.*). Sušukimai sudaro kontrastą su filosofiniais terminais ankstesnėje eilutėje ir tai atskleidžia ironiją.

49–50. **excute... / ... intus.** Metafora sukurta remiantis drabužio purtymu siekiant išsiaiškinti, ar vagis pavogė ką nors (Plaut. *Aulul.* 646, *excutedum pallium* – „nagi, iškratyk paliją“). Toliau atskleidžiama, kokiems kūriniams slypi pritarimas šiuose sušukimuose.

50–53. Duodami trys prastos literatūros pavyzdžiai. Pirmus du sieja talento bei gero skonio stoka, o paskutinį charakterizuoja tik autoriaus turtingumas.

50. **Ilias Atti.** žr. 4 n.

51. **ebria ueratro.** Heleboras (*helleborus*, ἑλλέβορος) Italijoje buvo vadinamas *veratrum*. Senovės žmonės jį vartojo sužadinti protą, taip pat gydyti pamišimą bei išvalyti vidurius (Plin. *NH* 25. 51–54). Kadangi nėra patenkinamai aišku, kokia augalų grupė buvo taip vadinama, liekame prie priimto *veratrum* genties lietuviško pavadinimo „čemerys“.

51. **elegidia.** Deminutyvas vartojamas paniekiamai ir išreiškia tuometinės kūrybos švelnumą.

51–52. **crudi / dictarunt proceres.** *Crudi*, kaip ir eil. 31 *saturi*, nurodo į prastą literatūros skonį ir dar turbūt į apsnūdusį protą. Galima nujausti, jog kilmingųjų elegijėlės irgi „nesuvirškintos“. Situacija primena Hor. *Ep.* 2. 1. 109–110, kur niūrūs tėvai ir sūnus puotaudami diktuoja eiles savo raštininkams. Žr. eil. 13, kur iš tos pačios Horacijaus laiško sekcijos Persijus perdaro eilutę.

52–53. **lectis / ... in citreis.** Sofa buvo įprasta studijavimo ir poezijos kūrimo vieta (Ov. *Ars am.* 3. 542, Juv. 7. 105, Plin. *Ep.* 5. 5. 5). Citro medienos baldai brangiai kainavo (Plin. *NH* 19. 92), tad nurodoma į poeto turtingą padėtį. Citro medį (*Tetraclinis articulata*) VLKK rekomenduoja vadinti nariuotuoju voženiu, tačiau skaitytojas tokį medį vargiai atpažintų. Pavadinimą verčiame „brangmedis“, kad būtų prabangos asociacijos, derančios su Persijaus mintimi.

53–57. Išjuokiami tie, kurie pietumis ir dovanomis siekia savo klientų pritarimo, tačiau sakosi besitikintys iš jų išgirsti tiesą. Persijus kreipiasi į turtingą poetą, kuris nori gerų žodžių apie savo kūrybą. Plg. Hor. *Ep.* 1. 19. 37–38, kur Horacijus nesutinka su tokia praktika.

53. **sumen.** Kiaulės tešmuo romėnams buvo delikatesas (Plin. *NH* 8. 209, Mart. 7. 78. 3).

54. **comitem.** Viena iš kliento pareigų buvo lydėti savo patroną vaikščiojant po miestą, keliaujant ir kitur, tad *comes* yra *cliens* sinonimas.

horridulum. Deminutyvas atskleidžia užuojautą klientui. *Horridulus* arba vartojamas reikšme „prastas, varganas“ (plg. Sen. *Ep.* 18. 5, *contentus... dura atque horrida veste* – „patenkintas... šiurkščiu ir prastu drabužiu), arba „drebantis, tirtantis nuo šalčio“ (Serv. *Georg.* 3. 199; plg. Ov. *Am.* 2. 16. 19). Pastaroji reikšmė sudaro smagų kontrastą su ankstesnės eilutės *calidum sumen*, „karštą tešmenį“. Vertime laikomės antros interpretacijos.

trita donare lacerna. *Lacerna* buvo ant togos užvelkamas apsiaustas. Eilutės užbaiga metriškai ir žodiškai primena Hor. *Ep.* 1. 19. 38, *et tritae munere vestis* – „ir dovana aprinto drabužio“.

55. Plg. Plaut. *Mostell.* 181: *ego uerum amo, uerum uolo dici mi: mendacem odi* – „aš myliu tiesą, noriu, kad man būtų sakoma tiesa: nekenčiu melagio“.

56. **calue.** Persijus, kalbėdamas už poeto klientą, vaizduojasi esąs paprastas žmogus – tyčia supranta jo klausimą tiesiogine prasme. Sakydamas „apie mane“ (eil. 55 *de me*) jis iš tikro tikėjosi nuomonės apie savo eiles, savo talentą.

57. **pinguis aqualicus.** Žr. graikiškos patarlės lotynišką vertimą ir kt. 30–31 n.

58–62. Perspėjami kilmingieji, kurie įprastai turi daug klientų, – būtent jiems yra didžiausia grėsmė sulaukti pašaipos iš veidmainaujančių klientų. Eil. 58–60 minimus tris pajuokos gestus pakartoja Jeronimas Stridonietis (Hieron. *Ep.* 125. 18).

58. **Iane.** Janas yra dviveidis dievas, todėl niekam nepavyktų tyčiotis jam už nugaros.

ciconia. T. y. rankos pirštais suformuotas gandro snapo gestas.

59. **auriculas... albas**. Asilo ausis, kurių vidinė pusė padengta baltais plaukais (plg. Ov. *Met.* 11. 176 karaliui Midui suteiktas asilo ausis). Gestas daromas pridėdant nykščius prie smilkinių ir likusiais pirštais vaizduojant ausis (schol.).

mobilis. Asilo ausys yra lanksčios ir miklios (plg. Ov. *Met.* 11. 177).

60. **linguae**. Trečias gestas yra ne rankomis, o liežuviu atliekamas. Liežuvis iškišamas veikiau ne vertikaliai – tai būtų tik pajuokos ženklas – o pakreiptas kairėn arba dešinėn. Šitaip besišaipydami klientai parodo, kad jie pavargo pataikauti savo patronui (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

Apula. Apulijos kraštas dėl saulės kaitros būdavo sausas. Galimas eilutės įkvėpimo šaltinis: Hor. *Epod.* 3. 16, *siticulosae Apuliae* – „išdžiūvusios Apulijos“.

61. **uos, o patricius sanguis**. Persijus ironiškai vartoja truputį pakeistą Horacijaus frazę: Hor. *Ars P.* 291–292, *vos, o / Pompilius sanguis* – „jūs, o Pompilijaus palikuonys“. Patricijai buvo šimto Romulo paskirtų senatorių, vadinamų *patres*, šeimų ainiai (Liv. 1. 8). Čia taip vadinami kilmingieji piliečiai (plg. eil. 31 *Romulidae*).

63–68. Apibūdinama, kokią tuometinę poeziją mėgsta neišmananti publika.

63. **nunc demum**. Niekais paverčiamos ankstesnių poetų eilės, dabar jos yra tobulos – lengvos bei švelnios. Ir anksčiau buvo prikaišiojamas lotynų eilėdarai grubumas, tačiau nebūtinai laikantis visiškai švelnios poezijos pozicijos: pavyzdžiui, Horacijus atkreipė dėmesį į Lucilijaus (Hor. *Sat.* 1. 4. 8, 10. 58–59) ir kitų ankstesnių poetų (*Ep.* 2. 1. 66, 160; *Ars P.* 263, 274) šiurkščias eiles.

64–65. **ut per leue severos / effundat iunctura ungues**. Metafora paimta iš marmuro darbų: darbininkas tikrina marmurines dalis jungiančią siūlę (*iunctura*), nagu braukdamas per ją ir ieškodamas nelygumų. Persijus teigia, kad publika eilėdaroje liaupsina tobulą darną, kurioje griežtas vertintojas negalėtų rasti jokio šiurkštumo ar grubaus garsų sąskambio. Taip pat *iunctura* – jungtis, kuri susidaro sudėjus skiemenis ir žodžius tokia tvarka, jog eilutės tarsi plaukia (eil. 64 *fluere*) švelniai, be jokių trukdžių.

65–66. **scit tendere uersum / non secus ac si oculo rubricam derigat uno**. Moka tiesiai ištempti eilutę, t. y. ją tobulai sukurti. Dailidės, norėdami išvesti tiesias linijas, naudodavosi raudonais dažais (ochra) ištepta virvele (lot. *linea*, gr. *στάθμη*), kuri pažymėdavo medžiagos paviršiuje tiesią matavimo liniją (plg. posakį „balta virvelė“ (λευκή στάθμη, *linea alba*), kuris remiasi supratimu, jog balta virvelė netinka žymėti matavimų ant balto paviršiaus; Pl. *Chrm.* 154b, Lucil. 830–831 Marx = 957–958 Warmington, Gell. *Praef.* 11).

66. **oculo... uno**. Užmerkęs akį, kad nesidvigubintų vaizdas.

67–68. **in mores, in luxum, in prandia regum / dicere**. Turimos omeny bet kokios eilės apie gyvenimą, įpročius – satyrai būdingas temas.

prandia regum. Galbūt sekama Hor. *Sat.* 2. 2. 45, *epulis regum* – „turtinųjų puotose“. Mintis galėjo būti priešodžiu (plg. Petr. *Sat.* 38. 10). *Prandia regum* yra toje pačioje eilutėje minimos prabangos (*luxum*) konkretnis atitikmuo.

68. **res grandes**. Didingą (epinį) turinį ar aukštąjį stilių (plg. Hor. *Ars P.* 27, *professus grandia turget* – „žadėjęs didinga, kalba išpūstai (pompastiškai)“). Plg. eil. 13 *grande aliquid*.

69–75. Pasak Persijaus, viena iš poetinio nuosmukio priežasčių – poetai mėgina rašyti jų gabumus ir patirtį pranokstančius kūrinus. Jiems toli iki praeitoje eilutėje minėtų *res grandes*.

69. **docemus**. Persijus ironiškai kalba už prastus poetus. „Mėgdžiodami herojišką pompastiką savo eilėse, ją patikime, įteigiame jaunimui.“

70. **nugari solitos Graece**. Berniukus ir jaunuolius, kuriuos nepatyrusius „mokome“ (eil. 69 *docemus*) – mat buvo įprasta romėnų mokiniams pradėti mokslus nuo graikų kalbos ir literatūros (Liv. 9. 36. 3, Quint. *Inst.* 1. 1. 12–13, Plin. *Ep.* 7. 4. 2).

nugari Graece. Kurti graikiškus eilėraštkus (veikiausiai hegzametru).

70–71. **nec ponere lucum / artifices**. „Patys nesugebame tinkamai aprašyti giraitės“. Giraitės aprašymas yra dažnas poezijoje, jo buvo mokoma mokyklose (Hor. *Ars P.* 16; pvz., Verg. *Aen.* 6. 179 *sqq.*, Prop. 4. 4. 3 *sqq.*, Sen. *Oed.* 530 *sqq.*).

71. **rus saturum laudare**. Sodžiaus pašlovinimas yra dar vienas dažnas elementas poezijoje (pvz., Hor. *Epod.* 2, *Ep.* 1. 10. 6, Prop. 4. 2. 39–46). Horacijus atkreipia dėmesį, jog sodžiaus aprašymo detalės neranda vietos prastame epe (Hor. *Ars P.* 17–18).

71–72. **ubi corbes / et focus et porci et... Palilia**. Viskas grindžia sodžiaus turtingumą.

fumosa Palilia feno. Perimama Propercijaus eilutės užbaiga, Prop. 4. 1. 19, *annuaque accenso celebrante Parilia faeno* – „švenčiant kasmetines Parilijas degančiais šieno laužais“. Palilijos (Parilijos) – piemenų ir gyvulių deivės Palės šventė, minima balandžio 21 d. Dalyvaujantys piemenys šokinėdavo per liepsnojančius šieno laužus, kad rituališkai apvalytų save ir savo bandas.

73–75. Persijus imituoja prasto poeto kūrybą, atsispirdamas nuo savo teiginio eil. 71–72.

73. **unde**. Renkamės įprastą skaitymo variantą *unde* vietoj W. Kissel pasiūlyto *inde*.

sulcoque terens dentalia. Kalba primena Verg. *Georg.* 1. 46, *sulco attritus splendescere vomer* – „vagoje nubrūžintas (ima) blizgėti noragas“. *Dentalia* yra arklo išara, prie kurios pritvirtinamas noragas – šičia metonimiškai jis turimas omeny.

Quinti. Lucijus Kvinkcijus Cincinatas buvo konsulas, dėl didelės grėsmės Romai paskirtas diktatoriumi. Valdžios atstovai, atėję jo pakviesti į senatą, rado jį bedirbantį lauką – ariantį, kasantį ar kokia kita žemdirbystės veikla užsiimantį (Liv. 3. 26). Cincinatas, kaip ir Remas, yra dar viena gilios Romos praeities figūra.

74. **cum**. Renkamės skaitymo variantą *cum*. Variantas *quem* iš mūsų tikrintų leidimų palaikomas tik W. Kissel 2007 leidime.

75. **et tua aratra domum lictor tulit**. Veikiausiai tai yra Persijaus išgalvota istorijos detalė. Liktorius parneša namo Cincinato arklą, nes taip elgtis jau nebeleido diktatoriaus orumas.

euge poeta. Sarkazmas. Dėl *euge* žr. eil. 49.

76–78. Kita poetinio (ir retorinio) nuosmukio priežastis – senųjų poetų mėgdžiojimas. Persijus neniekina senųjų tragikų – jis užsipuola jų kvailą imitaciją.

76–77. **est... quem... / sunt quos.** Panaši konstrukcija vartojama Hor. *Ep.* 2. 2. 182: *sunt qui non habeant, est qui non curat habere* – „yra tie, kurie nieko neturi, yra vienas, kuriam nerūpi turėti“.

76. **Brisaei... Acci.** Brisėjas – dar vienas dievo Bakcho (Liberio) vardas (Macrob. *Sat.* 1. 18. 9, schol.). Lucijus Akcijus (c. 170–86 m. pr. Kr.) buvo žymus romėnų tragikas. Epitetu *Brisaeus* Akcijus nusakomas dėl jo tragedijas pripildžiusio bakchiško šėlo (entuziazmo). Galbūt turima omeny ir kokia nors Akcijaus tragedija bakchiškomis temomis (pvz., Euripido *Bakchančių* lotyniška adaptacija) – epitetas tada apibūdintų ir *liber* toje pačioje eilutėje.

uenosus. „išpūstas, pompastiškas“ – tarsi išsipūtusiomis ir daug kraujo priplūdusiomis venomis. Velėjus Paterkulas teigia Akcijų turėjus daugiau kraujo negu graikai (*plus videatur fuisse sanguinis*, Vell. 2. 9. 3). Tačiau plg. Tacit. *Dial.* 21. 7–8, kur vienas oratorius, savo kalbose sekęs Pakuvijumi ir Akcijumi, laikomas grubiu ir sausu (*durus et siccus est*).

77. **Pacuviusque.** Markas Pakuvijus (220 – c. 130) – kitas garsus romėnų tragikas.

uerrucosa. Karpota – „turinti daug šiurkščių žodžių“, kurių pavyzdys bus kitoje eilutėje.

78. **Antiopa.** *Antijopė* yra Pakuvijaus tragedija, Euripido *Antijopės* lotyniška adaptacija.

aerumnis cor luctificabile fulta. Pereinama nuo tragedijos pavadinimo prie jos herojės. Frazė sudaroma, tikėtina, iš Pakuvijaus tragedijų žodyno. *Luctificabile* – Lucilijus parodijavo Pakuvijaus arba kito tragiko žodžių stilių ir galbūt įkvėpė Persijų (*monstrificabile* – „keistas“, Lucil. 608 Marx = 726 Warmington). Kvintilijanas atkreipia dėmesį į Pakuvijaus griozdiškus sudėtinius žodžius (Quint. *Inst.* 1. 5. 67). O žodį *aerumna* jis laiko pasenusiu ir pakeistinu (*Inst.* 8. 3. 26).

79–91. Pereinama prie teisminės oratorystės, kuri atskleidžia minėto poetinio nuosmukio ir senosios literatūros studijų (eil. 69–78) pasekmes.

79. **hos... monitus.** Ironija. Nurodoma į eil. 69–78 turinį.

patres. Dėl retorikos nuosmukio tėvai kaltinami ir kitur (Petron. *Sat.* 4. 1, Tacit. *Dial.* 28. 2).

lippos. Nuoroda į moralinį aklumą (pvz., Hor. *Sat.* 1. 1. 120).

80. **sartago loquendi.** Metafora: literatūrinės kalbos mišinys yra kaip kratinys keptuvėje (*sartago*), kur skirtingos rūšies ingredientai kepami bendrai. Tokią kalbą žmogus vartoja nesusigaudydamas, nes traukia žodžius iš netvarkingo mišinio.

81. **uenerit in linguas.** Žaidžiama tiesiogine *sartago* reikšme, taip pat sukuriama įprastos frazės *venire in mentem* variacija. *In linguas* – „į kalbas“ tų, kurie dabar užsiima oratoryste; gudriai pasakoma, kad žodžiai pasilieka ant liežuvio, neprasiskverbę iki sielos.

82. **trossulus.** Pirmiau šis žodis buvo taikomas romėnų raiteliams, kurie sensacingai pasižymėjo užimant etruskų miestą Trosulą (Plin. *NH* 33. 36). Vėliau taip imta vadinti jaunos puošėivas.

exultat. Publikoje kyla audringos ovacijos. Nesaikingas džiugesio ir pritarimo išraiškas Kvintilijanas laiko vengtinomis (Quint. *Inst.* 2. 2. 9, 12); Plinijui gėda dėl kalbas lydinčių paauglišku aplodismentų (Plin. *Ep.* 2. 14. 12). Plg. eil. 20 *trepidare Titos*.

levis. Kalbama apie bebarzdį ir lepų jaunimą.

83–84. Kalbos sakomos teisme siekiant pamaloninti klausytojus, o ne laimėti bylas. Seneka Vyresnysis rašo apie meilikaujančius deklamuotojus (Sen. *Controv.* 9. *praef.* 1–2). Tacito *Dialogo apie oratorius* pašnekovas Apras teigia, jog teisėjas nebus palankus, jei nebus sužavėtas gražia iškalba (Tacit. *Dial.* 20. 2).

83. **pericula.** Pavojus, kuris gresia kaltinamajam.

85. **Pedius.** Horacijaus satyrų personažas Pedijus buvo kažkokio vagyste apkaltinto Petilo advokatas (Hor. *Sat.* 1. 10. 28). Pasinaudodamas tokia sąsaja, Persijus sukuria kitą Pedijų, kuris pats ginasi nuo kaltinimų vagyste. Galbūt dar yra sukuriamas kalambūras su eil. 83 *pudet* ir pratęsiama garso *p* aliteracija eil. 83–84.

85–86. **crimina rasis / librat in antithetis.** Pasitelkiamas svarstyklių vaizdinys. Pedijus ne kaltinimams priešingus argumentus dėsto, o tik retorines figūras sveria ir išlygina. Jis siekia tobulai išlyginti antitezes, vartodamas lygianarius, lygiagalius ir kt. figūras, kurios kalboje sukuria paralelizmą (tai yra ir tų pačių antitezių privalumas).

87. **bellum hoc.** Publikos (ir gal net teisėjo) nuosprendis skirtas įvertinti Pedijaus retoriką ir niekaip nesyla su byla. Epitetas *bellus* būdavo taikomas dailiems, delikatiems homoseksualiems jaunuoliams. Per šią sąsają Persijus pereina prie seksualinės estetišio pasitenkinimo interpretacijos (*an, Romule, ceues?*). Estetinį ir seksualinį malonumą jis sieja ir eil. 19–21.

Romule. Plg. eil. 31 *Romulidae*.

88–91. Pedijaus kalba emociškai nepaveikia dėl savo perdėto įmantrumo. Jo performansas yra analogiškas laivo sudužimą patyrusio elgetos dainai, kurioje stinga nuoširdumo ir spontaniškumo.

Panašiai apie įmantrią atsakovų iškalbą teisme atsiliepia Kvintilijanas (Quint. *Inst.* 11. 1. 50). Plg. Horacijaus mintį, jog tragedijos aktorius privalo pats pirmiau jausti sielvartą, kad pravirkdytų žiūrovą (Hor. *Ars P.* 102–103).

88. **men moueat.** Taip pat eilutė pradedama ir Hor. *Sat.* 1. 10. 78. Turima minty Pedijaus kalba, bet veiksmožodis jau pereina prie sudužėlio atvejo.

cantet. t. y. atliktų menišką dainą apie savo likimą.

89. **fracta te in trabe pictum.** Viską praradę, sudužėliai elgetaudavo ir su savimi nešdavosi paveikslus, kuriuose buvo vaizduojama jų nelaimės istorija. Šitaip jie mėgindavo sužadinti žmonių gailėstingumą (Hor. *Ars P.* 20 *sq.*, Phaedr. 4. 23. 24 *sq.*, Juv. 14. 301 *sq.*).

92–106. Nuo prozos ydų pereinama prie poezijos. Pašnekovas pavyzdžiais demonstruoja tuometinės poezijos glotnumą. Ši satyros dalis siejasi su eil. 63–66 turiniu.

93. **claudere... uersum**. Modifikuota Horacijaus eilutės pabaigos frazė: Hor. *Sat.* 1. 4. 10, *concludere versum* – „užbaigti eilutę“.

didicit. Kalbama apie kažkokį poetą. Plg. publikos žodžius apie „mūsų poetą“ (eil. 65 *scit*).

Berecynthius Attis. Atidas buvo deivės Kibelės mylimasis ir žynys. Berekintas – Kibelei pašvęstas kalnas Frigijoje.

94. **caeruleum**. Epitetas *caeruleus* nurodo tamsiai mėlyną spalvą, būdingą giliai jūrai arba gausiems vandenims.

Nerea. Poezijoje jūrų dievas Nerėjas dažnai veikia kaip jūros metonimija (pvz., Ov. *Her.* 9. 14, Lucan. 2. 713; Sen. *Phaedr.* 88).

delphin. Galbūt tai yra delfinas, išgelbėjęs jūron išmestą Arijoną (Hdt. 1. 23 *sqq.*).

95. **costam... subduximus Appennino**. Plinijus Vyresnysis skundžiasi žmonių *hubris*, dėl kurio didingos Alpės suskaldomos į tūkstančio rūšių marmurą (Plin. *NH* 36. 1). Marmuras pasitaiko tekstų pasažuose apie prabangą arba turtų tuštybę (Tib. 2. 3. 43 *sq.*, Hor. *Carm.* 2. 18. 17 *sqq.*, Sen. *Controv.* 2. 1. 12 *sq.*). *Subduximus* sakoma su apmaudu, nes *subducere* reiškia „slapta pašalinti, klasta atimti“.

96–97. Pašnekovas nepalankiai lygina *Enėjidą* su tuometine poezija. Svetonijus *Vergilijaus gyvenime* teigia, jog poetas niekada nestokojo jį peikiančių kritikų (Suet. *Vita Verg.* 43).

96. **arma uirum**. Buvo įprasta žinomus ir garsius kūrinius nurodyti jų pradžios žodžiais. Kitur žodžiais *arma virumque* nurodomas Vergilijaus epas (Ov. *Tr.* 2. 534, Mart. 8. 56. 19).

spumosum. *Enėjida* yra kaip išpampusios putos, kurių viduje nėra nieko; ji yra išpūsta ir be svorio.

cortice pingui. T. y. tokia žieve, kokią turi senas kamščiamedis. Dėl storos ir sausos žievės nebeauga medžio masė. Vergilijaus poema yra grubi ir pasenusi. Žr. similės tęsinį kitoje eilutėje.

97. **subere**. Ir pats kamščiamedis, ir jo žievė vadinami *suber*. Kamščiamedžio žievė storėdama užveržia bei numarina šakas, ir, jeigu ji nėra nuplėšiama, patį medį (Plin. *NH* 17. 234).

98. **tenerum**. Plg. eil. 35 *tenero*.

laxa ceruice. Dar vienas delikatumo ženklas. Kadangi „švelniam“ skaitytojui netinka minėta sausa ir išpūsta *Enėjida*, ją dera palikti kažkam su tvirtu ir tiesiu kaklu. Kvintilijanas nurodo, jog kalbėtojo kaklas negali būti pakreiptas į vieną ar kitą pusę (Quint. *Inst.* 1. 11. 9).

99. **Mimalloneis**. Bakcho palydovės mainadės Makedonijoje buvo vadinamos mimalonidėmis (Plut. *Vit. Alex.* 2).

cornua bombis. Panašiai užsibaigia Katulo epilijo eilutė: Catull. 64. 263, *multis raucisonos efflabant cornua bombos* – „daugelio (mainadžių) ragai pūtė dusliaskambį užesį“.

100. **superbo**. Plg. Eur. *Bacch.* 743, ταῦροι... ὑβρισται – „padūkę jaučiai“.

101. **Bassaris**. Basaridėmis buvo vadinamos Trakijos mainadės.

lyncem. Lūšis buvo Bakcho šventas gyvūnas (pvz., Verg. *Georg.* 3. 264, Prop. 3. 17. 8).

102. **euhoion**. Bakcho garbintojams būdingas šauksmas (plg. *euhoie*, Catull. 64. 255). Arba tai yra iš tokių šūkių kilęs Bakcho kultinis epitetas, vartojamas su graikiška akuzatyvo galūne (plg. Ov. *Ars am.* 1. 563, *pars clamant "Euhion, euhoie!"* – „dalis šaukia Euhijau, euoi!“). Vertime laikomės antros interpretacijos.

assonat echo. Taip pat užsibaigia eilutė Ovid. *Met.* 3. 507.

103–106. Persijus plūsta tuometinę poeziją.

103–104. Mintis galbūt buvo tapusi posakiu (plg. Petron. *Sat.* 44. 14).

103. **haec fierent**. T. y. „ar tokia būtų rašoma poezija“.

testiculi uena. Varijuojama įprasta *vena ingenii* (talento gyslelės) metafora (pvz., Hor. *Carm.* 2. 18. 9–10, Quint. *Inst.* 6. 2. 3). *Testiculi* – pautai yra vyriškumo metonimija.

104–105. **summa... saliuu / hoc natat in labris**. Perdaromi keli posakiai nusakyti tuščiam plepumui; dažniausiai juose supriešinami žodžiai, kilę iš lūpų (burnos) ir iš širdies. Persijaus frazei kalbiškai artimiausia būtų Sen. *Ep.* 10. 3, *non a summis labris ista venerunt* – paž. „ne nuo lūpų pakraščio šie žodžiai kilo“ („ne be reikalo burną aušina“, vertė D. Dilytė).

104. **delumbe**. Literatūros kritikos terminas. Plg. Cic. *Orat.* 69. 231, *nec... delumbetque sententias* – „ir neluošins minčių“.

105. **hoc**. t. y. šitokia rašymo maniera.

in udo est. Beveik atitinka Teofrasto žodžius (Theophr. *Char.* 7.7, *ἐν ὕγρῳ ἐστὶν ἡ γλῶττα* – paž. „liežuvis yra vandenyje“); galbūt toks buvo graikiškas priežodis. Lietuviškai sakytume „liežuvio mala“.

Maenas et Attis. Arba turima minty visa minėta poezija (pradedant pašnekovo pirmiausia paminėtu Atidu eil. 93, baigiant paskutine Mainade eil. 101), arba tuometinė poezija tokiomis temomis. Vardai nurodo kūrinių turinį, o ne pavadinimus.

106. **nec pluteum caedit nec demorsos sapit ungues**. Šią eilutę cituoja Kvintilijanas (Quint. *Inst.* 10. 3. 21). Nurodomi du rimto rašymo užmojo ženklai: smūgiai į darbinės sofos atlošą ženklina pasipiktinimą, nepasitenkinimą pastangų rezultatais, o nugrauzti nagai – gilų mąstymą.

107–110. Persijus perspėjamas apie satyros rašymo pavojų.

107–108. **teneras... auriculas**. *Teneras* nurodo auselių delikatumą bei jautrumą (plg. eil. 35 *tenero*). *Deminutyvas* vartojamas pajuokiamai.

108–109. **ne maiorum tibi forte / limina frigescent**. Kalbiškai ir idėjiškai panašu į Hot. *Sat.* 2. 1. 61–62, *maiorum ne quis amicus / frigore te feriat* – „(bijau), jog koks nors galingas draugas tau smogs šalčiu“. *Frigescere* – pasidaryti abejingam, nepalankiam ar net priešiškam.

109–110. **sonat hic de nare canina / littera**. Galingieji yra irzlūs kaip šunys, saugantys namų slenksčius. Šuniška raidė – urzgiant leidžiamas garsas *r*; taip vadinti garsą galėjo įkvėpti Lucilijus (Lucil. 377–378 Marx = 389–390 Warmington). *De nare* – nosis yra ne tik pajuokos (plg. eil. 40–41), bet ir viena iš žmogaus pykčio buveinių.

110–112. Persijus sarkastiškai nusileidžia ir visus laiko tobulais.

110. **sint omnia... alba.** Balta yra palankumo, laimės spalva (priešinant su juoda, simbolizuojančia blogį ir nelaimę). Taip pat tai primena „baltos virvelės“ (*linea alba*) posakį. Žymėti balta virvele – žvelgti į viską vienodai, nedaryti skirtumo. Žr. dar paaiškinimą 65–66 n.

111. **mirae eritis res.** *Res* apibūdinant žmones lotynų k. vartojamas genityvo linksniu (pvz., Hor. *Sat.* 1. 9. 4, *dulcissime rerum* – „mieliausias“). Persijus veikiausiai praplečia *res* vartojimo galimybes atsižvelgdamas į graikiško χρῆμα pavyzdį (pvz., Charit. 1. 1, θαυμαστόν τι χρῆμα παρθένου – „nuostabiausia mergina“).

112–114. Satyrikas vaizduojamas kaip jaunuolis, kuris tuštindamasis ir šlapindamasis šventvagiškai daro žalą Romos miestui. Ir kitur kalbama apie tokią grėsmę šventoms vietoms (kapams; Hor. *Ars P.* 471, Petr. *Sat.* 71. 8).

112. **hoc iuvat.** Tokį pat trumpą klausimą užduoda Horacijus šykštūnui (Hor. *Sat.* 1. 1. 78).

ueto quisquam faxit oletum. Tokio tipo draudimai būdavo paliekami inskripcijų pavidalu šventose vietose. Dėl tokios šventvagystės asmeniui buvo žadamas dievų pyktis. *Faxit* – senoji konjunktyvo forma; *oletum* – senas žodis. Senosios formos padaro draudimą griežtesnį.

113. **pinge duos angues.** Kiekviena vieta turėjo savo genijų (*genius loci*) – dieviško elemento personifikaciją. Jų buvimas būdavo pažymimas gyvačių paveikslėliu, dėl ko buvo žinoma, jog dvasia saugoja vietą nuo visokios žalos (Serv. *Aen.* 5. 85). Gyvatės būna pripieštos prie draudimų tekstų inskripcijose (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

113–114. **pueri, sacer est locus, extra / meite.** Reikia vis dėlto galvoti ne apie šventas vietas: krautuvininkai, norėdami išvartyti vaikus, kad jie neapšlapintų jų parduotuvių kampų, nupiešdavo dvi gyvates, kad būtų demonstruojamas vietos šventumas ir įsigalioję draudimas ten šlapintis (schol.). Pašnekovas griebiasi religinio draudimo, kuris atgrasytų poetą nuo satyrų kūrimo.

114. **discedo.** Pats poetas atsitraukia kaip berniukas. Verčiame šį trumpą sakinį kaip Persijaus sutikimą, o ne klausimą (mūsų naudojamo leidimo tekste yra *discedo?*). Plg. eil. 5–6 *non... accedas*.

114–118. Persijus atremia pašnekovo draudimą primindamas Lucilijaus ir Horacijaus precedentą. Lucilijaus pavyzdžiu teisinasi ir Horacijus (Hor. *Sat.* 2. 1. 62–74).

114. **Lucilius.** Gajus Lucilijus – II a. pr. Kr. lotynų poetas, laikomas satyros žanro pradininku.

secuit... urbem. T. y. negailestingai išjuokė romėnų ydas.

115. Persijus primena, jog Lucilijus satyrose užsipuldavo žmones vardais.

Lupe. Lucijus Kornelijus Lentulas Lupas buvo konsulas 156 m. pr. Kr., 147 m. cenzorius ir 131 m. *princeps senatus*. Horacijus jį mini kaip Lucilijaus taikinį (Hor. *Sat.* 2. 1. 68). Satyrikas pavaizdavo jį kaip žiaurų ir korumpuotą teisėją (Lucil. 784–790 Marx = 805–811 Warmington).

Muci. Arba tai buvo Publijus Mucijus Scevola, pretorius 136 m. pr. Kr. ir konsulas 133 m., Lucilijaus draugo Scipijono Jaunesniojo Emilijano politinis priešas, arba jo sūnus Kvintus Mucijus Scevola

Pontifikas, pretorius 120 m. pr. Kr. ir konsulas 117 m. Mucijus minimas Juvenalio galimai cituotoje Lucilijaus ištraukoje (Juv. 1. 154).

genuinum fregit in illis. Nuoroda į Lucilijaus kandų sąmojų.

116–118. Horacijus yra subtilesnis ir švelnesnis satyrikas. Besijuokiantys draugai klausydavosi, kaip jis pašiepdamas visuomenę, o vėliau jo žodžius apsvarstydavo, juose atpažindavo savo ydas ir taip pasitaisydavo, nepatyrę pažeminimo (schol.). Arba čia suplakamos į viena dvi skirtingos nuorodos: eil. 116–117 draugai nurodo Horacijaus *Laiškų* turinį, eil. 118 išjuokiama publika – *Satyry*; tokiu atveju nėra pagrindo teigti, kad kritika visuomenei glaudžiai rišasi su kritika draugams (Harvey 1981 *ad loc.*).

116. **ridenti.** plg. Hor. *Sat.* 1. 1. 24–25, *ridentem dicere verum / quid vetat?* – „kas neleidžia besijuokiant sakyti tiesą?“.

Flaccus. Kvintas Horacijus Flakas (65–8 m. pr. Kr.) – romėnų poetas, Persijaus literatūrinis pirmtakas.

117. **circum praecordia ludit.** Horacijaus moralizavimas yra linksmas, bet prasmingas. Paširdžiai (diafragma) – dar viena žmogaus organizmo vieta, laikoma emocijų buveine (tai yra vidurių dalis; ta pati savybė priskiriama plaučiams (eil. 14) bei kepenims (eil. 25).

118. **excusso... suspendere naso.** Išpūsta (švari) nosis byloja apie žmogaus nuovokumą bei išvalgumą, veikiausiai dėl to, kad geriau užuodžia. Plg. Hor. *Sat.* 1. 6. 5–6, *naso suspendis adunco / ignotos* – „nerauki nosies nekilmingiesiems“.

119–123. Atsižvelgęs į satyros tradicijos kryptį, Persijus nutaria kalbėti tyliai.

119. **nec cum scrobe.** Pradedamos aliuzijos į karaliaus Mido mitą. Anot Ovidijaus versijos, vyko muzikinės Apolono ir Pano varžybos, kuriose teisėjavo Tmolas. Midas nepritarė Tmolo sprendimui pirmenybę atiduoti Apolonui, todėl dievas jo nepakęsdamas suteikė asilo ausis. Midas jas slėpė po kepure ir buvo uždraudęs apie tai pasakoti. Jo kirpėjas, negalėdamas sulaikyti liežuvio, iškasė duobutę ir pasilenkęs sušnibždėjo į ją paslaptį. Duobutę užkasė, bet paskui toje vietoje užaugo nendrė ir, sujudinta vėjo, atskleidė paslaptį visam pasauliui (Ov. *Met.* 9. 146–193).

120. **hic tamen infodiam.** Persijus patikės tai savo satyrai (arba satyroms), kurią skaitys tik vienas ar du žmonės (eil. 2–3).

121. **auriculas asini quis non habet.** Pratęsiama mintis, kuri buvo nutraukta eil. 8. Persijus, vaidindamas Mido kirpėją, užrašo satyroje paslaptį – visi turi asilo ausis. Visi Romoje kaip Midas nesugeba estetiškai vertinti – visiems stinga gero literatūrinio skonio. Paslėpti tai satyroje buvo klaida, nes satyra kaip tik atskleidžia viską. Pasak scholijų ir *Vita Persii*, Persijus buvo sukūręs tokią šios eilutės pradžią: *auriculas asini Mida rex habet* („karalius Midas turi asilo ausis“); mirus Persijui, Kornutas žodžius *Mida rex* pakeitė į *quis non*, kad būtų išvengta nuorodos į tuomet valdžiusį imperatorių Neroną. Frazė su žodžiais *Mida rex habet* geriau derėtų prie liudijimo eil. 120 (*uidi, uidi*) negu dabar skaitomas klausimas *quis non habet*. Tačiau *quis non* pratęsia nutrauktą frazę eil. 8 ir labiau tinka, jei priekaištas skirtas visiems Romoje, o ne kažkuriam asmeniui ar žmonių tipui. Persijus rašydamas *Mida rex* nebūtinai galėjo turėti

omeny Neroną – taip jis galėjo nurodyti bet kokį kvailą ir turtingą asmenį. Be abejo, įtarus Neronas lengvai galėjo pagalvoti apie save ne tik dėl savo prigimties, bet ir dėl fakto, kad jis irgi priklauso Romos publikai.

123. **Iliade**. žr. eil. 4 ir 50 bei jų paaiškinimus.

123–126. Persijaus tvirtinimas, jog satyros pranoksta išpūstą Atijaus *Ilijadą*, suteikia progą atskleisti, kokių skaitytojų jis trokšta – tokių, kuriuos žavi senoji graikų komedija. Atsakomą į eil. 2 užduotą klausimą *quis leget haec?*. Horacijus X satyroje savo brangiais skaitytojais laiko Romos literatūrinės aplinkos figūras (Hor. *Sat.* 1. 10. 78–90), o Persijui užtenka, kad jie turėtų išlavintą humoro jausmą.

123–124. **audaci... Cratino / iratum Eupolidem praegrandi cum sene**. Horacijus IV satyrą, savo pirmą programinę satyrą, kurioje aptaria romėnų satyros ir senosios Atėnų komedijos ryšį, pradeda pirmiausia paminėdamas didžiųjų komedijos autorių trijulę: Hor. *Sat.* 1. 4. 1, *Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poetae* – „Eupolidas ir Kratinas bei Aristofanas, tikri poetai“. Trijulė drauge minima ir kitur (Vell. 1. 16. 3, Quint. *Inst.* 10. 1. 66). Kratinas (c. 519 – c. 422 m. pr. Kr.), Eupolidas (c. 446 – c. 411) ir iš pagarbos didžiuoju seniu vadinamas Aristofanas (c. 446 – c. 386 m. pr. Kr.) – Atėnų senosios komedijos autoriai ir amžininkai.

124. **palles**. Skaitytojas blykšta, nes daug energijos ir laiko sunaudoja studijuodamas komediografų veikalus. Taip pat čia gali būti juokaujama turint omeny, kad išblykštama iš baimės (Eupolidas yra piktas; eil. 123 *iratum Eupolidem*).

125. **decoctius**. Persijaus kūriniai yra tirštesni, labiau koncentruoti turinio ir prasmės atžvilgiu. Jo poezija yra kondensuota – išdirbta ir brandi (plg. eil. 30 *Romulidae saturi*, 51–52 *crudi... proceres*). Taip pat čia galima pasitelkti vyno metaforą, nes virinant vynas tapdavo saldėsnis ir stipresnis (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

126. **inde uaporata... aure**. *Inde* – nuo senųjų graikų komediografų (eil. 123–124) skaitymo. Arba ausys yra išgarintos, švarios ir todėl gebančios suprasti (Harvey 1981 *ad loc.*), arba remiamasi faktu, jog skaitytojų, kurie ypač mėgaujasi skaitymu, ausys užkaista (Nikitinski 2002 *ad loc.*). Vertime laikomės pirmos interpretacijos.

127–133. Persijaus skaitytojai negali būti provinciški, negailestingi, pasipūtę ar tamsuoliški.

127–128. **in crepidas Graiorum ludere**. Persijus nemėgsta skaitytojų, kurie rodo savo storžieviškumą niekindami graikų išmintį. Senovės graikai avėjo krepidomis, o romėnai – kalcejomis (bendrai paėmus, krepidoms buvo atviresnės ir panašesnės į sandalus, o kalcejoms – uždaresnės ir artimesnės batams; abu apavai būdavo užrišami). Romėnai buvo linkę pašiepti graikų apdarą (Liv. 29. 19. 11, Suet. *Tib.* 13. 1), tačiau Persijus paniekina šitą įprotį: kvailiai nemoka tinkamai iširti ir įvertinti svetimšalių kultūros, jie tik išorinius ir neįprastus dalykus išjuokia.

gestit. T. y. kūno judesiais parodo, kaip jaučiasi. Veiksmažodis iš nebylių gyvūnų perkeltas žmonėms ir pažymi bjaurų, stačiokišką žmogų (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

128. **lusco qui possit dicere 'lusce'**. Kvaila ir žema yra juoktis iš trūkumų, kurie yra natūralūs ir nepriklauso nuo žmogaus valios. Tokio pobūdžio paikų juokų Ciceronas nurodo oratoriui vengti ir pateikia pavyzdį su vienaakiu (Cic. *De or.* 2. 246).

129. **Italo... honore**. Ne kokio didmiesčio, o provincijos pareigūnas. Mažuose miestuose edilai turėdavo aukščiausias pareigybes. Romiečiai tačiau juokdavosi iš tokių nereikšmingų pareigūnų pasipūtimo ir provinciškumo (pvz., Hor. *Sat.* 1. 5. 34).

supinus. Iškelta ir atlošta galva parodo pasididžiavimą (Quint. *Inst.* 11. 3. 69).

130. **fregerit heminas... iniquas**. Viena iš edilo pareigų buvo surinkti ir sunaikinti netinkamus matus, kuriais naudojosi pardavėjai apgaudinėdami pirkėjus. Hemina buvo ketvirčio litro tūrio saikas, tad jos suklastojimas neturėjo užtraukti didelės baudos. Juokinga situacija: savimi didžiudamasis edilas mano įvykdęs kažką reikšmingo, nors tik nedidelius saikus sunaikino.

Arreti. Arecijus – miestas Etrūrijoje. Miesto pavadinimas paaiškina eil. 129 *Italo*.

131–132. Persijaus skaitytojas turėtų gaudytis aritmetikoje ir geometrijoje.

131. **abaco**. Abakas – smėliu apibarstyta lenta, kurioje aritmetikai lazdele piešdavo skaičius.

in puluere. Arba tai yra abako smėlis (tokiu atveju hendiadis), arba smėlis, kuriame geometrikai piešdavo figūras. Vertime laikomės antros interpretacijos.

133. **si cynico barbam petulans nonaria uellat**. Persijus galbūt daro aliuziją į Hor. *Sat.* 1. 3. 133–134, *vellunt tibi barbam / lascivi pueri* – „tavo barzdą pešioja padykę berniukai“. Horacijaus priešiškumą filosofui Persijus pakeičia atjauta. Barzda buvo viena iš tradicinių filosofo atributų.

nonaria. Tai buvo prostitutė, kuri gatvėje galėdavo pasirodyti tik nuo devintos valandos (15 val.), kad jaunuoliai neitų pas ją ryte praleidę karines pratybas (schol.).

134. **edictum**. Veikiausiai tai yra viešųjų pasirodymų programos plakatas (plg. Sen. *Ep.* 117. 30).

Callirhoen. *Kalirojė* – lengvos komedijos ar mimo pavadinimas. Stačiokai ryte susipažįsta su pasirodymų programa, o po pietų gali pasirinkti eiti žiūrėti *Kalirojė*. Arba Kalirojė yra prostitutė, pas kurią jie mielai gali užėiti (Nikitinski 2002 *ad loc.*).

Išvados

Analizė parodė, jog balsai jau nuo I satyros pradžios šiek tiek skiriasi savo savybėmis, nes yra stilistiškai pažymėti. Nors tam tikros savybės charakterizuoja kiekvieną iš balsų, tai neatmeta galimybės, kad ta pačia savybe kada nors bus labiau pažymėtas kitas balsas. Tai pasidaro akivaizdu dialogo vietose, kur mėginama pavaizduoti kiek įmanoma natūralų pokalbį arba kuriama ironija, naudinga pirmajam – satyriko balsui. Pastaraisiais atvejais šitokiu būdu pašnekovo balsas save nesąmoningai sukompromituoja ir leidžia satyrikui efektyviau pagrįsti savo priekaištus. Satyriko balsas perima kai kurias kito balso savybes, kai stilizuodamas mėgdžioja jo kalbą.

Balsai tampa grynesni monologo (satyriko balsas) arba poezijos citavimo (pašnekovo balsas) atvejais. Satyriko balsas gali demonstruoti šiurkštumą, vartodamas daugiau elizijų, *iuncturae acres* bei retesnę ar sunkesnę leksiką, arba priartėti prie šnekamosios kalbos, pasitelkdamas deminutyvus ir sutrauktas žodžių formas. Pašnekovo balsas pažymimas elizijų trūkumu bei iškilesne kalba. Poetiniuose pasažuose jam būdingas rimas, sklandus ritmas, didesnis graikiškų žodžių santykis.

Būna, kad balsų pašnekesys primena tikrovišką pokalbį, tačiau jis arba netrunka ilgai ir staigiai užsibaigia, arba prasideda iš niekur nieko, kartais net pertraukus satyros minties eigą. Tam bene daugiausia įtakos turi nepastovi antrojo balso prigimtis bei jo antrinė reikšmė satyriko balso atžvilgiu.

Bibliografija

Persijaus satyrų leidimai, scholijos, komentarai

1. *Aulus P. Flaccus: Satiren*, ed. W. Kissel, Heidelberg: Carl Winter, 1990.
2. *Commentum Cornuti in Persium*, ed. W. V. Clausen, J. E. G. Zetzler, München; Leipzig: K. G. Saur, 2004.
3. Harvey, R. A., 1981: *A Commentary on Persius*, Leiden: E. J. Brill.
4. Jahn, Otto, 1843: *Auli Persii Flacci Satirarum liber cum scholiis antiquis*, Hildesheim.
5. *Juvenal and Persius*, ed. Susanna Morton Braund, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
6. Nikitinski, Helgus (Oleg), 2002: *A. Persius Flaccus Saturae. Accedunt uaria de Persio iudicia saec. XIV-XX*, München; Leipzig: K. G. Saur.
7. *Satires*, ed. A. Cartault, Paris: Société d'édition Les Belles lettres, 1951.
8. *Saturarum liber*, ed. W. Kissel, Berlin; New York: Walter De Gruyter, 2007.
9. Villeneuve, François, 1918: *A. Persi Flacci Saturae. Les Satires de Perse. Texte latin, publié avec un commentaire critique et explicatif et une introduction*, Paris: Hachette.

Mokslinė literatūra

1. Bartsch, Shadi, 2015: *Persius: a study in food, philosophy, and the figural*, Chicago: University of Chicago Press.
2. Bramble, J. C., 1974: *Persius and the programmatic satire: a study in form and imagery*, Cambridge: Cambridge University Press.
3. Connors, Catherine, 2005: „Epic allusion in Roman satire“, in: *The Cambridge Companion to Roman Satire*, Kirk Freudenburg, ed., Cambridge: Cambridge University Press, 123–145.
4. Dessen, Cynthia S., 1968: *Iunctura callidus acri: a study of Persius' Satires*, Urbana: University of Illinois Press.
5. Freudenburg, Kirk, 1996: „Verse-Technique and Moral Extremism in Two Satires of Horace (Sermones 2.3 and 2.4)“, *The Classical Quarterly*, 46 (1), 196-206.
6. Freudenburg, Kirk, 2001: *Satires of Rome: threatening poses from Lucilius to Juvenal*, Cambridge: Cambridge University Press.
7. Goldman, Oscar, 2022: *Latin Satire, Ars Sermonis* (daktaro disertacija, University of Cambridge). Prieiga per Apollo - University of Cambridge Repository, <https://doi.org/10.17863/CAM.91011>
8. Hendrickson, G. L., 1928: „The First Satire of Persius“, *Classical Philology*, 23 (2), 97-112.
9. Hooley, Daniel M., 1984: „Mutatis Mutandis: Imitations of Horace in Persius' First Satire“, *Arethusa*, 17 (1), 81-95.
10. Hooley, Daniel M., 1997: *The knotted thong: structures of mimesis in Persius*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
11. Kenney, E. J., 2012: „Satiric Textures: Style, Meter, and Rhetoric“, in: *A companion to Persius and Juvenal*, Susanna Braund, Josiah Osgood, ed., Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell, 113–136.
12. Knoche, Ulrich, 1975: *Roman Satire*, Bloomington: Indiana University Press.

13. Lateiner, Donald, 1990: „Mimetic Syntax: Metaphor from Word Order, Especially in Ovid“, *The American Journal of Philology*, 111 (2), 204–237.
14. Lattimore, 1962: *Themes in Greek and Latin epitaphs*, Urbana: University of Illinois Press.
15. Madvig, J. N., 1873: *Adversaria critica ad scriptores latinos*, t. 2, Hauniae: Frederici Hegel.
16. *Oxford Latin Dictionary*. Ed. P. G. W. Glare. Oxford: Oxford University Press, 2nd edition, 2012.
17. Reckford, Kenneth J., 2009: *Recognizing Persius*, Princeton: Princeton University Press.
18. Relihan, Joel C., 1989: „The Confessions of Persius“, *Illinois Classical Studies*, 14 (1/2), 145–167.
19. Rose, H. J., 1924: „Some Traps in Persius' First Satire“, *The Classical Review*, 38, 63-64.
20. Rutherford, R. B., 2012: *Greek tragic style : form, language and interpretation*, Cambridge: Cambridge University Press.
21. Sosin, Joshua D., 1999: „Lucretius, Seneca and Persius 1.1-2“, *Transactions of the American Philological Association* 129, 281–299.
22. Tournier, Charlotte, 2020: *Autorité politique, autorité poétique : l'interlocution au service de la liberté de parole dans les Satires de Perse et La Guerre civile de Lucain* (daktaro disertacija, Sorbonne Université). Prieiga per HAL Thèses <https://theses.hal.science/tel-03949150v2>
23. Wills, Jeffrey, 1996: *Repetition in Latin Poetry. Figures of Allusion*, Oxford: Clarendon Press.

Santrauka

Šiame magistro darbe tiriama polifoniškumo poetika Persijaus I satyroje. Darbe pirmiausia aptariamos poemos lyrinio herojaus – satyriko – balso stilistinės savybės. Paskui išsamiai analizuojama satyros pradžia ir išskiriami polifoniškumo principai, taip pat konstatuojama menamo pašnekovo, su kuriuo kalbasi satyrikas, balso kintanti tapatybė. Likusioje teksto dalyje aptariama, kokiomis stiliaus priemonėmis paties satyriko balsas mėgdžioja pašnekovą. Taip pat padaroma pašnekovo rekomenduojamos „glotnios“ poezijos stilistinė apžvalga. Galiausiai analizuojama, kaip ironija atsiskleidžia pašnekovo balse, kokiais būdais ji kuriama ir kaip ji dera su satyriko pozicija. Daroma išvada, kad, nors tekste satyriko ir pašnekovo balsai stilistiškai pažymėti, skirtis nėra absoliuti ir gali būti modifikuojama satyros eigoje. Darbe taip pat pateikiamas lietuviškas Persijaus I satyros vertimas su išsamiais moksliniais komentarais.

Raktiniai žodžiai: Persijus, satyra, polifoniškumas, poetika, poezija.

Summary

This master's thesis explores the poetics of polyphony in Persius Satire 1. It first discusses the stylistic qualities of the voice of the poem's lyrical hero, the satirist. It then provides detailed analysis of the beginning of the satire in detail, identifying the principles of polyphony, as well as the changing identity of the voice of the imaginary interlocutor to whom the satirist is speaking. The remainder of the text discusses the stylistic means through which the satirist's own voice imitates the interlocutor. A stylistic overview of the 'smooth' poetry recommended by the interlocutor is also given. Finally, the thesis analyses how irony is revealed in the interlocutor's voice, the ways in which it is created and how it fits with the satirist's position. The conclusion is arrived at that although the voices of the satirist and the interlocutor are stylistically marked in the text, the distinction is not absolute and can be modified in the course of the satire. The work also presents a Lithuanian translation of Persius Satire 1 with detailed scholarly commentary.

Keywords: Persius, satire, polyphony, poetics, poetry.